

Sosiaaliohjaajan osaaminen ja tehtäväkuva lastensuojelun alkuarvioinnissa

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
2.11.2007

Outi Portti
Heidi Putro
Marika Pyhäjärvi

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)
Tekijät		
Portti, Outi - Putro, Heidi - Pyhäjärvi, Marika		
Työn nimi		
Sosiaaliohjaajan osaaminen ja tehtäväkuva lastensuojelun alkuarvioinnissa		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Syksy 2007	45 + 3
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyö tehtiin Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Tehty-hankkeeseen, jossa selvennetään ja mallinnetaan sosiaalialan eri ammattiryhmien tehtäväkuvia ja sosiaalialan eri toimijoiden välistä työnjakoa. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää sosiaaliohjaajan osaamista ja tehtäväkuva lastensuojelun alkuarvioinnissa. Alkuarvioinnilla tarkoitetaan lastensuojelun avohuollossa tehtävää lastensuojelutarpeen selvitystä. Vuoden 2008 alussa voimaan tulevan lastensuojelulain mukaan lastensuojelutarpeen selvityksessä sosiaalityöntekijän työparina voi toimia joko toinen sosiaalityöntekijä tai toinen lastensuojeluun perehtynyt henkilö. Tutkimuskysymyksinä olivat, mitä sosiaaliohjaaja voi osaamisellaan tuoda alkuarviointiprosessiin ja miten sosiaaliohjaajien työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voi yhtenäistää?</p> <p>Opinnäytetyössä käytimme laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua, jotka toteutettiin ryhmähaastatteluilla. Haastattelimme viittä lastensuojelun avohuollossa työskentelevää sosiaaliohjaajaa ja kolmea sosiaalityöntekijää. Aineisto analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Tulosten mukaan sosiaaliohjaajan osaamiseen vaikutti käytännönläheinen koulutus, työkokemus sekä persoona. Sosiaaliohjaajat kokivat vahvuuksikseen käytännön arjessa työskentelyn, lapsenkohtamisen sekä lasten kasvatuksen ja kehityksen tuntemisen. Heillä on käytännöntyön kautta saatua kokemusta työskennellä lähellä asiakkaiden arkea ja lasten kanssa. Parityö ja työnjako sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden kesken koettiin luontevana, tasavertaisena sekä prosessia rikastuttavana. He toivat alkuarviointiprosessiin erilaisia näkökulmia ja havainnoivat erilaisia asioita erilaisen koulutustaustan, viitekehyksen ja työkokemuksen vuoksi. Sosiaalityöntekijät olivat valmiita jakamaan alkuarviointiin liittyviä työtehtäviään, sillä heidän mielestä sosiaaliohjaajat voivat tehdä alkuarvioinnissa laajasti kaikkea sosiaalialan työntekijän kelpoisuuslain puitteissa.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan sanoa, että sosiaaliohjaajilla on osaamista, jota tulee hyödyntää alkuarvioinnissa. Sosiaaliohjaajat tulee ottaa sosiaalityöntekijän työpariksi alkuarviointiprosessiin heidän tuoman käytännönläheisen näkökulman vuoksi. Alkuarviointi tulee tehdä parityönä ja molempien työntekijöiden tulee olla läsnä kaikissa tapaamisissa. Työparinvalintamenetelmiä tulee kehittää sekä työnkuvia alkuarvioinnissa selkiyttää, jotta yhteistyö sujuu mahdollisimman luontevasti. Sosiaaliohjaajien osaaminen tulee tehdä näkyväksi ja lisätä tietoisuutta siitä, mitä sosiaaliohjaaja voi alkuarvioinnissa tehdä. Sosiaaliohjaajille ja sosiaalityöntekijöille tulee järjestää yhteisiä koulutuksia ja infopaketti alkuarvioinnista ja siihen liittyvistä tehtävienjaosta, mitä sosiaaliohjaaja voi sosiaalialan työntekijän kelpoisuuslain puitteissa alkuarviointiprosessissa tehdä.</p>		
Avainsanat		
alkuarviointi, lastensuojelu, osaaminen, sosiaaliohjaaja		

Degree Programme in Social Services		Degree Bachelor of Social Services
Authors Portti, Outi - Putro, Heidi - Pyhäjärvi, Marika		
Title Skills and Role of a Social Counselor in the Elucidation of Child Protection Need		
Type of Work Final Project	Date Autumn 2007	Pages 45 + 3 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>This study addressed the skills and role of a social counselor related to the process of elucidation of child protection need. The purpose of the study was to define the needed skills and the expectations of the counselor's role in the process. This study was part of the Tehty-project. Addressing these skills and needs is especially important as a new law on child protection will be introduced in the beginning of 2008. In particular, the study addressed two questions: what are the specifics that a social counselor brings to the process and what are the parts of the role and methods of working that could be standardized.</p> <p>The study was conducted using qualitative research methods to collect data for analysis. The data was collected using theme interviews. The interviews were arranged in groups and we interviewed three social workers and five social counselors. The data was analyzed by using content analysis for common themes.</p> <p>As a result of the study practical education, work experience and personality influenced the skills of a social counselor. They had experience working with children and near the customer's every day life. Social counselors had additional skills in upbringing and parenting as well as everyday life practicalities. They were capable of taking the child's age and level of development into account in everything they do. Pair work and sharing responsibilities between social workers and counselors was deemed natural and equal. They both brought various perspectives into the process through their education and work experiences. Social workers were ready to share their tasks in the process and they thought that social counselors were able to do everything within the limitations set by the law on the social field employee's validity.</p> <p>As a conclusion of the study social counselors have skills that need to be considered in the process of elucidation of child protection need. A social counselor should be taken as a pair in the process because of their practical point of view. The process should be done in pairs and both employees should participate in every meeting. The methods of choosing pairs should be developed and processes need to be harmonized by the clarifying division of work. Social counselors' skills should be made visible so that they can be used for the benefit of the whole and it needs to be clarified what a social counselor can do in the process of elucidation of child protection need. Consultations about the process should be arranged to train both social counselors and workers. In addition, there should be an info packet about the process, work division in it and what a social counselor is able to do within the limitations set by the law.</p>		
Keywords child protection, elucidation of child protection need, skills, social counselor		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEHTY-HANKE	2
3	LASTENSUOJELULAIN UUDISTUS	3
4	ALKUARVIOINTI	4
4.1	Alkuarvioinnin taustaa	5
4.2	Alkuarviointimalli	7
4.2.1	Alkutapaaminen	8
4.2.2	Lapsen tapaaminen	9
4.2.3	Vanhempien tapaaminen	10
4.2.4	Kotikäynti	10
4.2.5	Yhteistyöverkostot ja muu tuki	11
4.2.6	Yhteenvedo ja yhteenvedotapaaminen	11
4.3	Parityö alkuarvioinnissa	12
5	AMMATILLINEN OSAAMINEN	13
5.1	Koulutus ja sen antamat valmiudet	14
5.1.1	Sosiaaliohjaaja	14
5.1.2	Sosiaalityöntekijä	15
5.2	Työkokemuksen antamat valmiudet	16
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	17
6.1	Tutkimuskysymykset	17
6.2	Laadullinen tutkimus	17
6.2.1	Teemahaastattelu	18
6.2.2	Ryhmähaastattelu	20
6.3	Aineiston keruu	20
6.4	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	22
7	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	24
8	TULOKSET	25
8.1	Kokemuksia alkuarviointimallista	26
8.2	Sosiaaliohjaajan osaaminen ja sen hyödyntäminen	27
8.3	Kokemuksia parityöstä ja tehtäväjaosta	29
8.3.1	Sosiaalityöntekijöiden työnkuva	29
8.3.2	Sosiaaliohjaajan työnkuva	30
8.3.3	Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina	31
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
10	POHDINTA	37
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	
	Teemahaastattelurunko	
	Kirje johtaville sosiaalityöntekijöille	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö liittyy Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä -hankkeeseen, jota kutsutaan Tehty-hankkeeksi. Hankkeessa selvennetään ja mallinnetaan sosiaalialan eri ammattiryhmien tehtävän kuvia ja sosiaalialan eri toimijoiden välistä työnjakoa.

Lastensuojeluasiakkaiden määrän lisääntyessä työmäärä ja paineet ovat kohdistuneet etenkin sosiaalityöntekijöihin. Tehty-hankkeessa on selvitetty muun muassa mitä sosiaalityöntekijöiden töistä sosiaaliohjaaja voi tehdä. Vuonna 2008 voimaan tulevan uudistetun lastensuojelulain mukaan lastensuojelutarpeen selvitys tulee toteuttaa määräajassa lastensuojeluilmoituksen saapumisesta. Lain mukaan lastensuojelutarpeen selvittelyssä sosiaalityöntekijän työparina voi toimia joko toinen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojeluun perehtynyt henkilö, joka voi tarkoittaa esimerkiksi lastensuojelussa työskentelevää sosiaaliohjaajaa. Helsingissä lastensuojelutarpeen selvitystä on tehty alkuarviointimallin mukaisesti, joka vastaa sisällöltään laissa tarkoitettua lastensuojelutarpeen selvitystä. Alkuarvioinnissa työparina toimiminen on yksi tehtävistä, jossa sosiaaliohjaajien työpanosta on päätetty Helsingissä järjestelmällisesti lisätä.

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää sosiaaliohjaajan osaamista ja tehtäväkuva lastensuojelun alkuarvioinnissa. Tutkimuskysymyksinä ovat, mitä sosiaaliohjaaja voi osaamisellaan tuoda alkuarviointiprosessiin ja miten sosiaaliohjaajien työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voi yhtenäistää? Etsimme vastauksia tutkimuskysymyksiin selvittämällä alkuarvioinneissa työparina toimineiden sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksia ja kehittämisehdotuksia.

Opinnäytetyössämme käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua, koska halusimme käsitellä tiettyjä teemoja haastateltavien kanssa. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina, koska tavoitteenamme oli saada selville sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden omien käsitysten, mielipiteiden, ajatuksien ja kehittämisideoiden lisäksi aikaan keskustelua alkuarvioinnista ja siitä kuinka muut tiimit ovat alkuarvioinnissa toimineet. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineiston analyysissä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

2 TEHTY-HANKE

Tehty-hanke eli Tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä – hanke on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kehittämishanke, joka toteutetaan vuosina 2005 – 2007. Hankkeessa selvennetään ja mallinnetaan sosiaalialan eri ammattiryhmien tehtävän kuvia ja sosiaalialan eri toimijoiden välistä työnjakoa. Hankkeen lähtökohtana on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston organisaatiossa toteutettu henkilöstönrakennemuutos ja siirtyminen elämäntapaajatteluun perustuvaan organisaatioon vuoden 2005 alusta lukien. Tehty-hankkeen tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää tehtävärakenteita ja työmalleja sosiaalialan työssä. Hankkeen tavoitteena vuodelle 2006 oli toiminnan ja rakenteiden kuvaaminen sekä käsitteiden ja tehtäväkuvien määrittely. Hankkeen toiselle toimintavuodelle (2007) tavoitteena on toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto sekä työn sisällöllinen kehittäminen. Hankkeen yhteydessä kehitetään organisaation sisäisiä palveluketjuja ja moniammatillista tiimityötä. Tavoitteiden tausta-ajatuksena on asiakastyön vaikuttavuuden lisääminen. Yksi Tehty-hankkeen teeseistä on laajentaa ja itsenäistää sosiaaliohjaajien työnkuvaa. (Tehty- tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä 2007.)

Helsingissä käytetään lastensuojelutarpeen selvittämiseksi lastensuojelun avohuollossa alkuvaiheen tilannearviomallia eli alkuarviointia, joka pyritään tekemään yleensä parityönä. Työparina on toiminut joko kaksi sosiaalityöntekijää tai sosiaalityöntekijä yhdessä sosiaaliohjaajien kanssa. Tehty-hanke on ensimmäisenä toimintavuotenaan tehnyt nykytilan kartoituksen, josta selviää että lastensuojelun tiimeille on ollut epäselvää voiko sosiaaliohjaaja olla mukana alkuarvioinnin tekemisessä ja erilaiset käsitykset menettelytavoista ovat luoneet paineita alkuarvioinnin suhteen. Käytännöt alkuarvioinnin suhteen vaihtelivat eri alueilla ja eri tiimeissä. Helsingin 26 lastensuojelutiimistä noin puolessa (12 tiimiä) alkuarviointityö käsitettiin sosiaalityöntekijän työksi ja toisessa puolessa (14 tiimiä) sosiaaliohjaajat olivat jo pidempään osallistuneet alkuarviointiin. (Lapsiperheiden vastuualue nykytilan kartoitus 2006: 24.) Tehty-hankkeessa on linjattu, että lastensuojelun sosiaaliohjaajien toimiminen sosiaalityöntekijän työparina alkuarvioinnissa tulee kuulumaan heidän työnkuvaansa. Päädyimme siihen, että opinnäytetyömme on hyvä kohdistaa tiimeihin, jossa oli kokemusta alkuarviointien tekemisestä sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja työpareina.

3 LASTENSUOJELULAIN UUDISTUS

Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelussa tehtävää työtä. Lastensuojelulaki uudistuu ja uusi laki tulee voimaan 1. tammikuuta 2008. Lakiuudistuksen tavoitteena on suunnata lastensuojelutyön painopistettä avohuoltoon ja entistä varhaisempaan tukeen. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuoden 2005 alussa lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi lastensuojelulaiksi. Työryhmän tavoitteena oli selkiyttää ja uudista vuonna 1983 laadittua lastensuojelulakia siten, että lastensuojelu toimii asiakaslähtöisesti, lapsen etu otetaan entistä paremmin huomioon sekä lastensuojelun toimeenpanossa esiintyy vähemmän ristiriitoja ja tulkintaongelmia. Työryhmän ehdotuksissa on ollut pääosin kyse vuonna 1983 voimaantulleen lastensuojelulain sisällön täsmentämisestä. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006: 9, 31.)

Lastensuojelulaki uudistuu osana Sosiaalialan kehittämishankkeeseen sisältyvää Lastensuojelun kehittämisohjelmaa, jonka taustalla on pitkäkestoisen kehittämistyön ja lainsäädännön uudistamisen tarve. Lasten pahoinvointi on lisääntynyt ja viimeisen kymmenen vuoden aikana lastensuojelun asiakasmäärät ovat yli kaksinkertaistuneet. Sen lisäksi lastensuojelupalvelujen saannissa, niiden sisällössä sekä annettavan avun ja tuen kestossa ja määrässä on varsin suuria kuntakohtaisia eroja. Vaikka lastensuojelun asiakasmäärät ovat nousseet ja nousevat huimasti, lastensuojelun työntekijöiden määrä ja palvelujen tarjonta eivät ole kuitenkaan vastaavasti lisääntyneet. Tämän vuoksi työn resursoinnissa on ollut ongelmia, koska henkilöstöä ei ole riittävästi ja työmenetelmät ja lastensuojelun käytettävissä olevat palvelut ovat osittain puutteellisia. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006: 15, 22, 29.)

Lastensuojelun tehtävänä on auttaa ja tukea perheitä silloin, kun omin voimin on vaikea selvitä. Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle edellä mainitut oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007: 1, 2, 3 §.)

Lastensuojelun tarve tulee lastensuojeluviranomaisten tietoon joko perheenjäsenen oman yhteydenoton tai lapsesta tehdyn lastensuojeluilmoituksen perusteella. Lastensuojeluilmoitus on tehtävä aina kun lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Lastensuojelu laki velvoittaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä tekemään lastensuojeluilmoituksen kokiessaan sen aiheelliseksi. Uudessa lastensuojelulaissa esitetään, että ilmoituksen voi tehdä havaittuaan tai saatuaan tietoonsa sellaisia asioita, joiden perusteella lastensuojelun tarve olisi selvitettävä, eli pelkkä epäily lastensuojelun tarpeesta olisi riittävä peruste ilmoituksen tekemiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007: 25, 26 §.)

Uutena toimintamuotona uudessa lastensuojelulaissa on määräaikaan sidottu lastensuojelutarpeen selvityksen eli niin sanotun alkuarvioinnin tekeminen lastensuojeluasiakkuuden alussa. Sen avulla pyritään lisäämään ja jämäköittämään lastensuojelun avohuollon työskentelyn vaikuttavuutta ja suunnitelmallisuutta. Määräaikaan sidotulla lastensuojelutarpeen selvittämisellä pyritään siihen, että perhe saa oikea-aikaista ja vaikuttavaa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lastensuojelutarpeen selvittämisestä eli niin sanotusta alkuarvioinnista on saatu lastensuojelutyön kentältä hyviä kokemuksia. Sen avulla on pystytty systematisoimaan lastensuojelun avohuollon työskentelyä ja lapsen näkökulman huomioon ottamista. Perusteellisen ja laajan selvityksen avulla tuki ja palvelut on mahdollista kohdentaa paremmin. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006: 32, 42, 43.)

4 ALKUARVIOINTI

Opinnäytetyössä käytämme termiä alkuarviointi, jolla tarkoitamme Helsingissä kehitettyä mallia joka vastaa laissa tarkoitettua lastensuojelutarpeen selvitystä. Alkuarviointimalli on kehitetty Kohtaavaa lastensuojelua - hankkeen kehittämän tilannearviointimallin pohjalta. Työssämme keskitymme alkuarviointimalliin, joka on käytössä Helsingin lastensuojelun avohuollossa.

4.1 Alkuarvioinnin taustaa

Helsingissä lastensuojelutarpeen selvityksiä lastensuojelun avohuollossa on tehty vuodesta 2005 alkuarviointimallin mukaisesti, jonka pohjana on ollut Kohtaavaa lastensuojelua hankkeen (2001–2005) kehittämä lapsikeskeinen lastensuojelun sosiaalityön tilannearviointimalli. Alkuna Kohtaavaa lastensuojelua -hanke sai sosiaalityöntekijöiden omasta halusta kehittää lastensuojelun avohuollon sosiaalityötä niin, että lapsi olisi entistä selkeämmin työn keskiössä. Myös Lasten osallisuutta lastensuojelun asiakkaina haluttiin vahvistaa. Hankkeessa keskityttiinkin erityisesti sosiaalityöntekijöiden työn kehittämiseen. (Ervast - Tulensalo 2005: 6, 115.)

Kohtaavaa lastensuojelua -hanke alkoi paikallisena kehittämishankkeena Haagan sosiaalipalvelutoimistossa lastensuojelun työryhmässä vuonna 2001. Lapsikeskeisen tilannearviointimallin kehittäminen tapahtui yhdessä työryhmän sosiaalityöntekijöiden kanssa ja sen sisällöt muokkautuivat asiakastyön ja sen reflektoinnin prosessina. Työryhmän sosiaalityöntekijät alkoivat tehdä tilannearvioita noin vuoden kehittämistyön jälkeen itsenäisesti ja lapsikeskeisestä tilannearviosta tuli työryhmän yhteisesti sovittu työtap. Kahden vuoden kehittämistyön jälkeen mukaan tuli kolme uutta kehittämisryhmää, jolloin tilannearvion perusrunko ja tapaamisten sisällöt olivat jo melko vakiintuneita (Ervast - Tulensalo 2005: 34, 37, 38.)

Ervast ja Tulensalo (2005: 10) kirjoittavat, että lapsikeskeisen tilannearvion tehtävänä on ollut selkiyttää lapsen elämäntilannetta, arkea ja kokemuksia sekä lapselle että hänen vanhemmilleen. Tarkoituksena on ollut selvittää kunkin lapsen yksilöllisiä tarpeita sekä arvioida lastensuojelun sosiaalityön tarvetta. Tilannearvio ei ollut vain tiedon keräämistä tai selvittelyä vaan se on ensisijaisesti asiakkaan kohtaamista ja heidän kokemusten kuulemistä. Jo pelkästään tilannearvioinnin tekeminen voi olla merkittävä tuki ja interventio perheelle. Tilannearvio systematisoi asiakkuuden alkuvaihetta ja tämä systemaattisuus tukee lapsikeskeisyyden toteutumista. Tilannearvio on myös yhtenäistänyt työkäytäntöjä sekä tehnyt lastensuojelun sosiaalityöstä avoimempaa ja läpinäkyvämpää.

Tilannearvion kehittämisen kantava viitekehys on ollut lapsikeskeisyys, jossa lapsi on työn keskiössä koko työskentelyprosessin ajan. Lapsikeskeisyys tarkoittaa sekä työtä ohjaavaa periaatetta että konkreettisia käytäntöjä ja valintoja työprosessin tasolla ja

asiakkaiden kohtaamisissa. Lapsikeskeisessä työskentelyssä sosiaalityö onkin ensisijaisesti asiakkaan kohtaamistyötä ja näiden kohtaamisen kautta työntekijä on kosketuksissa asiakkaan elämään ja kuulee niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita asiakas omalle elämälleen ja kokemuksilleen asettaa. Kohtaamisella tarkoitetaan lapsen kokonaisvaltaista huomioimista, jossa erilaiset vuorovaikutuksen tavat kuten toiminta, tunne ja nonverbaalinen taso ovat käytössä ja myös lapsesta itsestään lähtevät vuorovaikutustavat huomioidaan. (Ervast - Tulensalo 2005: 19, 20, 24.)

Lapsikeskeisen periaatteen lisäksi tilannearvion tekemistä on ohjannut perhelähtöisyys. Lapsi nähdään perheenjäsenenä ja suhteessa perheeseensä. Työskentely lapsen kanssa ei kuitenkaan tapahdu irrallaan vanhemmista vaan työskentelyyn kuulu aina tapaamisia sekä lapsen että vanhempien kanssa ja perheen yhteisiä tapaamisia. Lastensuojelun ensisijainen tehtävä tilannearviossa on ollut lapsen edun ja hyvinvoinnin tukeminen. Työntekijä on aina lapsen puolella, joka tarkoittaa lapsen turvan, suojelun ja muiden tarpeiden ensisijaisena pitämistä kaikissa tilanteissa ja parhaimmin tämä toteutuu yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Myös arki- ja voimavarakeskeisyyden periaatteet ohjaavat sisältöjä ja työskentelytapoja tilannearviossa. (Ervast - Tulensalo 2005: 17, 22, 23.)

Lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheen arvioinnin systematisointia ja levittämistä koko Helsingin kaupungin sosiaalivirastoon pidettiin tärkeänä. Asiaa varten perustettiin ensin alkuarviotyöryhmä, joka koostui sosiaalityön asiantuntijoista ja ammattilaisista. Myös Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeen kehittävät sosiaalityöntekijät olivat mukana alkuarviointityöryhmässä. Sosiaalityön ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa keskustelemalla ja eri malleihin tutustumalla syntyi Helsingin sosiaaliviraston alkuvaiheen tilannearviointimalli. Myöhemmin tilannearviointimallia kehitettiin osana Kaupunkisosiaalityön osaamisen ja moniammatillisten työmuotojen kehittämishanketta, jota kutsuttiin myöhemmin lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvio -hankkeeksi. (Ervast - Tulensalo 2005: 40.) Hankkeessa syntyi nykyinen alkuarviointimalli, jota on käytetty Helsingissä lastensuojelun avohuollossa lastensuojelutarpeen selvittämiseksi vuodesta 2005.

Helsingissä lastensuojelun avohuollossa on ollut tulostavoitteena, että lastensuojelutarve tulee selvittää kolmen kuukauden kuluttua ensimmäisestä yhteydenotosta ja vuoden 2008 alusta myös uusi lastensuojelulaki velvoittaa tähän. Lastensuojelulain mukaan

lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelutarpeen arvio eli selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelutarpeen arvio on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Huoltajalle ja lapselle on ilmoitettava selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta tai päättymisestä, mikäli selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin. (Lastensuojelulaki 417/2007: 27 §.)

4.2 Alkuarviointimalli

Alkuarvointi on systemaattinen ennalta suunniteltu toimintatapa lapsen suojelutarpeen arvioimiseksi. Systemaattinen alkuarviointimalli jäsentää työskentelyä sekä työntekijän että asiakkaan näkökulmasta. Lastensuojelun alkuarvointi koostuu seuraavista vaiheista: vireilletulosta, alkutapaamisesta, lapsen tapaamisista, vanhempien tapaamisista, kotikäynnistä, yhteistyöverkoston selvittämisestä, tarjotun ja saadun avun selvittämisestä sekä yhteenvetotapaamisesta. Sosiaalityöntekijän tulee dokumentoida kaikki vaiheet, jotta työskentely tulee näkyväksi ja arvioitavaksi. Suositeltavaa on, että alkuarvointi toteutetaan parityönä, jossa sosiaalityöntekijän parina voi olla joko toinen sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojeluun perehtynyt henkilö, mutta sosiaalityöntekijä on aina arvionnin vastuutyöntekijä. (Kääriäinen 2006: 7, 10.)

Lastensuojelun alkuarvioinnin tavoitteena on selvittää lapsen elämäntilanne ja mahdollinen lastensuojelutarve sekä hänen perheensä tarvitseman tuen tai palvelujen tarve. Kun lapsi, hänen vanhempansa tai joku muu tilanteen tunteva henkilö on huolissaan lapsen elämäntilanteesta ja ottaa yhteyttä perhekeskukseen arvioidaan lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvion eli alkuarvioinnin tekemistä. Alkuarvioinnissa kartoitetaan lapsen ja hänen perheensä arkea ja hyvinvointia, heidän vahvuuksiaan ja mahdollisia hankaluuksiaan. Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun alkuarvioinnin tekeminen päätetään aloittaa. (Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvio avohuollossa 2005.)

Ervast ja Tulensalo (2005: 25, 26) kirjoittavat sosiaalityötä lapsen kanssa- raportissaan, että lastensuojelutarvetta selvitettyä ei paneuduta yksinomaan näkyvään huoleen tai oireisiin, esimerkiksi koulunkäyntivaikeuksiin, vaan keskitytään lapsen arjen

kokonaistilanteen selvittämiseen. Lapsen arjesta selvitetään sekä hyvin toimivat asiat että mahdolliset ongelmakohdat. Lapsen arjen selvittämisen ytimessä on lapsen arjen turvallisuus ja sujuvuus ja arkea tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten lapsen tarpeet ja kasvuedellytykset voidaan turvata tässä hetkessä, mutta myös tulevaisuudessa.

Keskeisin tavoite alkuarvioinnissa onkin nimenomaan lapsen tilanteen selvittäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. On tärkeää kuulla lapsen omia mielipiteitä, ajatuksia ja tunteita omista asioista. Alkuarvioinnin aikana työntekijät tapaavat lasta yhdestä kolmeen kertaan ja kartoittavat hänen arkea. Myös vanhemmille järjestetään ainakin yksi oma tapaaminen. Alkuarvioinnin aikana pyritään tekemään myös kotikäynti, jotta saadaan parempi kuva lapsen ja perheen arjesta ja elämästä. Alkuarvioinnin aikana kartoitetaan myös perheen jo mahdollisesti saama apu ja muut palvelut. Lopuksi alkuarvioinnista tehdään kirjallinen yhteenveto johon on koottu asioita, joita vanhempien ja lapsen tapaamisissa on käyty läpi. Kirjallinen yhteenveto käydään läpi yhteenvetotapaamisessa yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa. Samalla sovitaan myös jatkosta. Lastensuojelunasiakkuutta jatketaan, jos alkuarvioinnin jälkeen todetaan, että tarvetta lastensuojeluun on, jolloin jatkosta ja palveluista tehdään uusi suunnitelma. (Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvio avohuollossa 2005.)

4.2.1 Alkutapaaminen

Alkuarvioinnin tapaamis- ja selvittelyvaiheen aloittaa alkutapaaminen, jossa selvitetään ilmoituksen tai lastensuojelullisesta huolesta syntyneen yhteydenoton syytä. Tapaamisen tavoitteena on, että lapsi ja vanhemmat tulevat kuulluksi. (Kääriäinen 2006: 12.) Alkutapaamisessa on tarkoitus selventää tarvitaanko lapsen elämäntilanteen selvittämiseksi lisäselvittelyä ja katse suunnataan hyvin tietoisesti lapseen ja kartoitetaan nimenomaan lapsen elämäntilannetta, koska lastensuojelun huoli on lapsen tilanteessa. Näin työskentely fokusoituu selkeästi alusta saakka lapseen. Aikuisten kanssa keskusteleminen on sosiaalityöntekijöille usein luontevampaa joten lapsikeskeisyyden toteutuminen alkutapaamisessa vaatii työntekijöiltä erityistä ja aktiivista lapsen huomioimista, koska ilman aktiivista asiaan huomion kiinnittämistä lapsi voi jäädä aikuisten varjoon. (Ervast - Tulensalo 2005: 30, 31, 41, 42.) Alkutapaamisessa perheelle kerrotaan alkuarvioinnin prosessista ja, siitä että työskentelystä laaditaan asiakirjoja, joihin asiakkaalla on aina halutessaan oikeus tutustua. Perheelle tulee myös kertoa mitä varten tietoa kerätään eli, että tarkoituksena

on selvittää lastensuojelun tarvetta. Perheen tilannetta tarkennetaan tapaamisen aikana ja heidän välittömän avun tarve selvitetään. Lisäselvityksien ja jatkotapaamisten tarpeellisuudesta päätetään yhdessä perheen kanssa. (Kääriäinen 2006: 12.)

4.2.2 Lapsen tapaaminen

Alkuarvioinnissa on keskeistä tavata ja kuulla lasta. On tärkeää saada tietoa lapsen omista ajatuksista, toiveista, tarpeista ja kokemuksista sekä käydä lapsen kanssa läpi hänen tunteitaan ja ajatuksiaan liittyen kotiin, läheisiin, päiväkotiin, kouluun, kavereihin ja niin edelleen sekä käsitellä lapsen kokemuksiin liittyviä tunteita sekä lapsen käsitystä omasta itsestään. Tapaaminen järjestetään paikassa jossa se on kaikkein luontevinta ja lasta kuullaan mielellään ilman vanhempia. (Kääriäinen 2006: 13, 14.) Työntekijän tehtävänä onkin tutustua asiakkaana olevaan lapseen ja pyrkiä saamaan tilannearviota varten kokonaiskäsitys lapsen kokemasta arjesta ja elämäntilanteesta lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta. (Ervast - Tulensalo 2005: 43.)

Lapsen tapaamisessa käydään läpi lapsen arkea muun muassa erilaisten leikkien, pelien ja keskustelujen avulla. (Kääriäinen 2006: 13, 14.) Ervastin ja Tulensalon mukaan (2005: 24, 25, 101) lapselle voi olla luontaista ilmaista itseään myös muilla tavoilla kuin puheen kautta, esimerkiksi leikkimällä tai puhumalla erilaisen toiminnan ohessa. Asioiden symbolisen, kokemuksellisen ja elämyksellisen käsittelyn tekee mahdolliseksi vuorovaikutuksen monipuolistaminen erilaisia menetelmiä ja välineitä käyttämällä. Näin lapsi voi saada eri tavalla kosketuksen omaan elämäänsä ja itseensä verrattuna pelkästään puheen kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Työntekijän on hyvä olla tietoinen lapsen erityisistä tavoista olla vuorovaikutuksessa ja tuottaa tietoa, mutta hänen tulee myös muistaa, että erilainen tiedon tuottamisen tapa ei sinällään tee lapsen kertomasta epäluotettavampaa kuin aikuisen kertomasta. Erityisen tärkeää lapsen kanssa työskennellessä on, että lapsi tuntee tulleen kohdatuksi.

Lapsen kohtaaminen edellyttää työntekijältä rohkeutta ja uskallusta heittäytyä lapsen kokemusmaailman ja lapsen tunteiden vastaanottamiseen. Työntekijöiden luovuus voi olla lasten tapaamisissa koetuksella, mutta ne myös kehittävät työntekijän kekseliäisyyttä ja joustavuutta. Lapsen kohtaaminen koetaan usein vaativana, koska se tarkoittaa usein konkreettista siirtymistä lattiatasolle lapsen kanssa ja monenlaisten tunteiden kohtaamista. On tärkeää, että lapsi saa olla lapsi jolloin hänen ei tarvitse osata

ajatella aikuisten tavoin eikä käyttää aikuisten käsitteitä tullakseen kohdatuksi. (Ervast - Tulensalo 2005: 49, 108.)

Lapsen tapaaminen ei välttämättä etene työntekijän suunnitelmien mukaisesti ja se on suunniteltava tarkemmin kuin aikuisen tapaaminen. Työntekijän on myös etsittävä keinoja kohdata lapsi sanattomasti ja kuulla lapsen kokemuksia, vaikka lapsi ei niistä puhuisikaan. Tärkeää on, että lapsella on vapaus puhua tai olla puhumatta eikä puhuminen voi olla tapaamisen onnistumisen mitta. (Ervast - Tulensalo 2005: 50, 51.)

Lapsen tapaamisten sisältö riippuu lapsen iästä ja kehitystasosta. Lapselle tulee myös antaa mahdollisuus kysyä ja keskustella asioista ja hänelle tulee antaa riittävästi tietoa häntä itseään ja hänen perhettään koskevista suunnitelmista ja ratkaisuista ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. (Kääriäinen 2006: 13, 14.)

4.2.3 Vanhempien tapaaminen

Vanhemmille järjestetyssä omassa tapaamisessa keskustellaan vanhempien omista käsityksistä heidän lapsestaan, lapsen tarpeista ja toiveista sekä vanhempien käsityksistä omasta vanhemmuudestaan ja perheen arkisista rutiineista. Näkevätkö vanhemmat oman lapsensa yksilölliset tarpeet ja pystyvätkö he vastaamaan niihin ovat kysymyksiä, joita tapaamisessa selvitetään. (Kääriäinen 2006: 14, 15.)

Lisäksi vanhempien kanssa käydään läpi muun muassa lapsen verkostot, jolloin vanhemmat saavat kuvailla näkemyksiään lapsen suhteista perheen jäseniin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin. Tapaamisessa puhutaan myös aikuisten asioista, koska lapsen ollessa läsnä keskitytään lapseen ja hänen kokemuspiirissään oleviin asioihin. Vanhempien kanssa keskustellaan perheen asuinolosuhteista, taloudellisesta tilanteesta, mahdollisista päihde- tai mielenterveysongelmista sekä perheen jo mahdollisesti saamasta avusta. (Ervast - Tulensalo 2005: 23, 26.)

4.2.4 Kotikäynti

Kotikäynnillä saadaan tärkeää tietoa niin kodin olosuhteista kuin lapsen elinympäristöstä ja kotikäynti konkretisoi hyvin lapsen ja vanhempien aiempia

kertomuksia. Koti on perheelle tuttu ja todellinen elinympäristö, joten on helpompaa päästä keskustelemaan vanhempien kanssa lapsen tarpeista ja elämästä siellä. Kotikäynnin tavoitteena onkin tehdä havaintoja siitä millä tavoin lapsi asuu, miten hänen kasvuympäristöstään ja hänen tarpeistaan huolehditaan ja miten hänen turvallisuudestaan huolehditaan. Kodin olosuhteita ja muuta kodin ympäristöä voidaan arvioida yhdessä vanhempien kanssa. Yhdessä voidaan miettiä, että onko lapselle tarjota tarpeeksi virikkeitä ja leikkimahdollisuuksia muiden ikäistensä lasten kanssa sekä myös lapsen mahdollisuutta omaan rauhaan ja lepoon omassa kodissaan. (Kääriäinen 2006: 15, 16.)

4.2.5 Yhteistyöverkostot ja muu tuki

Alkuarvioinnissa on tärkeää selvittää mitkä muut viranomais- ja auttajatahot jo toimivat lapsen ja perheen kanssa, koska perheellä hyvin usein on lastensuojelun ulkopuolisia tuki- ja yhteistyöverkostoja. Näiden yhteistyöverkostojen avulla lapsesta ja hänen tilanteestaan saadaan tarkempi kuva ja esimerkiksi päiväkodilta saadut kertomukset voivat täydentää alkuarvioinnissa saatua käsitystä. (Kääriäinen 2006: 16, 17.) Vaikka lapsen kanssa työskentelevillä yhteistyökumppaneilla olisi arvokkaita näkemyksiä lapsen hyvinvoinnista, työskentelyssä lähdetään liikkeelle sekä lapsen että vanhempien omista kertomuksista ja tulkinnoista. Vasta asiakkaiden omien kokemusten kuulemisen jälkeen selvitetään muiden ammattilaisten näkemykset, koska näin asiakkaiden, erityisesti lapsen omat kokemukset, eivät ohitu aikuisten tai asiantuntijoiden näkemysten myötä. (Ervast - Tulensalo 2005: 24.) On tärkeää saada tietoa siitä mistä perhe on aikaisemmin hakenut ja mahdollisesti saanut apua ja mikä on auttanut ja mikä ei, mitä kaikkea on yritetty ja missä on onnistuttu. Yhteistyö muiden tahojen kanssa selvittää eri toimijoiden rooleja, auttaa kohdentamaan oikeita palveluita sekä vähentää päällekkäisyyksiä ja ristiriitaista informaatiota. (Kääriäinen 2006: 16, 17).

4.2.6 Yhteenveto ja yhteenvetotapaaminen

Yhteenvetoon kirjataan lapsen tarpeet, jotka on saatu esiin kartoittamalla sekä lapsen että vanhempien näkemyksiä. Saatua tietoa ja työntekijän huolet välitetään lapselle ja vanhemmille yhteenvetotapaamisessa. (Ervast - Tulensalo 2005: 12.) Alkuarviointi päätetäänkin kirjallisen yhteenvedon laatimiseen, johon kootaan tapaamis- ja selvittelyvaiheessa kerätty tieto. Siinä luodaan näkemys lapsen tilanteesta ja tuen

tarpeesta. Asiakirjassa lapsen ja perheen tilannetta kuvataan lapsikeskeisesti peilaten lapsen voimavaroja ja tarpeita vanhempien resursseihin. Pystyvätkö vanhemmat ja millä tavoin täyttämään lapsen yksilölliset tarpeet turvatakseen lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen. (Kääriäinen 2006: 17, 18). Kirjallisessa yhteenvedossa tulee olla seuraavat asiat: asiakkuuden vireilletulon syy, selvittelyprosessin kulku, lapsen arki lapsen ja vanhempien kuvaamana, lapsen ja vanhempien voimavarat, sosiaalityöntekijän huolet ja kysymykset, ehdotukset jatkosta ja se suunnataan suoraan asiakkaalle, myös lapsille, ja annetaan heille itselleen. (Ervast - Tulensalo 2005: 15, 16.)

Kirjallinen yhteenveto käydään perheen kanssa läpi yhteenvetotapaamisessa ja siitä keskustellaan ja sitä voidaan täydentää tai korjata. Yhteenvetotapaamisessa myös arvioidaan alkuarviointiprosessin toimivuutta ja sovitaan lapsen ja vanhempien kanssa onko tarvetta jatkotyöskentelylle. (Kääriäinen 2006: 17, 18.)

4.3 Parityö alkuarvioinnissa

Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja tuovat mahdollisesti omalla osaamisellaan ja koulutustaustallaan eri näkemyksiä alkuarvioinnin tekemiseen ja asiakkaan kohtaamiseen. Opinnäytetyössä on tarkoitus selvittää sitä, mitä sosiaaliohjaajat tuovat omalla osaamisellaan alkuarviointi prosessiin ja ovatko sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän näkemykset erilaisia ja jos ovat niin miten. Parityöskentelyssä työntekijöiden viitekehys on hyvin pitkälle yhteinen, kuten juuri lastensuojelun kentällä toteutettavassa parityöskentelyssä. Työparit voivat edustaa samaa organisaatiota, mutta kuitenkin omina persooninaan ja omine työskentelytapoineen. Kyllösen (2005: 23) mukaan parityö edesauttaa reflektiivisen työtapen käyttöä, kun toinen työntekijä auttaa kollegaansa erittelemään tilannetta ja työtään.

Parityön etuina ovat vastuun ja työn jakautuminen alkuarvioinnin aikana sekä mahdollisuus arvioida avoimesti ja kriittisesti syntyneitä käsityksiä perheen ja lapsen tilanteesta. Työparin kanssa voi myös käydä reflektoivia keskusteluja. Kyllösen tekemän selvityksen mukaan työntekijöiden kannalta parityö mahdollistaa oppimisen ja kehityksen työntekijänä. Vastaan tulevaa epävarmuutta on mahdollista peilata toisen työntekijän kanssa. Asiakkaan näkökulmasta pareittain tehtävä alkuarviointi tuottaa tarkempia havaintoja sekä laaja-alaisempia näkemyksiä. Parityö mahdollistaa yksilötyötä paremmin asiakkaan kohtaamista kokonaisvaltaisena ja parityöskentelyssä

työtä pidetään vähemmän ongelmakeskeisenä. Parityönä toteutettava työ ottaa asiakkaan paremmin mukaan ja antaa tilaa asiakkaalle. (Kääriäinen 2006: 8, Kyllönen 2005: 83, 84, liite 3.)

Lapsen huomioiminen alkuarviointiprosessin kaikissa vaiheissa pystytään varmistamaan juuri parityöskentelyllä ja erityisen tärkeää se on tilanteissa, joissa paikalla on sekä lapsia että vanhempia. Koko perheen yhteisissä tapaamisissa työntekijöiden onkin varmistettava, että sekä lapselle että aikuiselle annetaan tukea ja tilaa. (Ervast - Tulensalo 2005: 39, 112.)

Parityöskentely nähdään sekä työntekijän että asiakkaan oikeusturvakysymyksenä, koska kaksi työntekijää yhdessä pystyy arvioimaan tilannetta paremmin kuin yksi työntekijä ja näin myös lapsi tulee paremmin huomioiduksi. Tapaamisten käsittely ja niihin liittyvän tunnekuorman purkaminen yhdessä työparin kanssa on yksi parityöskentelyn hyödyistä, joten parityöskentely nähdään myös työntekijän jaksamisen välineenä. Parityö mahdollistaa myös ammatillisen tuen saamisen sekä vastuun jakamisen työtehtävien suhteen. Haasteena työparityöskentelyssä on yhteisen ajan löytyminen, yhteisen tavoitteen löytyminen sekä erilaisten näkökulmien yhteensovittaminen. (Ervast - Tulensalo 2005: 113, 114.)

5 AMMATILLINEN OSAAMINEN

Tässä työssä osaamisella tarkoitamme koulutuksen ja työkokemuksen antamia valmiuksia toimia työtehtävissä. Kokemus omasta osaamisesta on osa ihmisen ammatti-identiteettiä. Ammatillisella identiteetillä tarkoitetaan ihmisen käsitystä itsestä ammatillisena toimijana: millaisena ihminen ymmärtää itsensä suhteessa omaan työhönsä ja ammatillisuuteen ja millaiseksi hän haluaa kehittyä ammatissaan. Ammatilliseen identiteettiin kuuluvat myös käsitykset siitä, mihin työntekijä kokee kuuluvansa ja samastuvansa, millaisia asioita hän pitää tärkeänä sekä mihin hän ammatissaan ja työssään sitoutuu. Työtä koskevat arvot ja eettiset ulottuvuudet sekä tavoitteet sisältyvät myös läheisesti ammatilliseen identiteettiin. Työ- ja ammatillinen identiteetti ovat aikuisen keskeisiä identiteetin osa-alueita ja se on hyvin läheisesti sidoksissa identiteetin sosiaalisen ja persoonalliseen aspektiin. (Eteläpelto - Vähäsantanen 2006: 26, 32.)

5.1 Koulutus ja sen antamat valmiudet

Sosiaalialan työntekijät tukevat ihmisten arkielämää tarjoamalla ohjaus-, neuvonta-, huolenpito- ja hoitopalveluita. Sosiaalialan ammattilaisten työnkuvaan kuuluu lisäksi ihmisten auttaminen erilaisissa kriisitilanteissa ja elämäntilanteiden hallinnassa. Sosiaalialalla on useita eri tehtäviin keskittyneitä alueita ja kustakin alueesta vastaa pätevän koulutuksen saanut henkilökunta. Sosiaalialalla eletään voimakkaan muutoksen vaihetta, joka tuo muutoksia myös alan ammattitaitovaatimuksiin. (Ammattien ja ammattialojen kuvaus 2007.) Eri koulutustaustat antavat sosiaaliohjaajille ja sosiaalityöntekijöille hieman erilaiset lähtökohdat toimia sosiaalialan työssä, kuten esimerkiksi lastensuojelutyössä.

5.1.1 Sosiaaliohjaaja

Sosiaaliohjaajan tehtävien kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005: § 6). Sosiaaliohjaaja on koulutukseltaan joko sosionomi (AMK), joka on alempi ammattikorkeakoulututkinto tai vanhan sosiaalialan opistoasteentutkinnon suorittanut. Suuri osa sosiaaliohjaajina työskentelevistä on suorittanut aikaisempien koulutusjärjestelmien mukaisen koulutuksen, mutta ovat kelpoisuuden osalta tasavertaisessa asemassa sosionomi (AMK) kanssa. (Sosiaalialan työ, ammatit ja kelpoisuudet 2007.)

Sosionomi (AMK) koulutus antaa valmiudet toimia erilaisissa sosiaali- ja kasvatustal-
neuvonta-, ohjaus-, projekti- ja kehittämistehtävissä. Sen ytimenä ovat oma-
aloitteisuuden, itseavun vahvistaminen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen.
Lähtökohtana on yksilön ja yhteisön identiteetin ja omanarvon tunteen vahvistaminen.
Sosionomi (AMK):n ammatillisen työn pätevyysalueita ovat tuottava pätevyys,
ilmaisullinen pätevyys, kommunikatiivinen pätevyys sekä tieteellinen pätevyys.
Tuottava pätevyys voi olla esimerkiksi uusien ideoiden esille tuomista ja niiden
toteuttamista. Ilmaisullisella pätevyydellä tarkoitetaan esimerkiksi kykyä asettua toisen
ihmisen asemaan sekä herkkyyttä ymmärtää asiakkaan ja hänen ympäristönsä
merkityks maailmaa. Kommunikatiivinen pätevyys on taitoa työskennellä ryhmässä,
yhteistyökykyisyyttä sekä kykyä vuorovaikutukseen ja tasa-arvoiseen dialogiin.
Tieteellisellä pätevyydellä tarkoitetaan sitä, että työntekijä tarkastelee omaa työtään

kehittäjän ja tutkijan näkökulmasta sekä kyseenalaistaa vallitsevia työkäytäntöjä. Työssään sosionomi yhdistää kokemuksellisen ja teoreettisen tiedon. (Helsingin ammattikorkeakoulun opinto-opas 2007.)

Sosiaaliohjaajan osaamisen ydintä ovat yhteistyötaidot, organisointikyky, sosiaaliturvajärjestelmän ja palvelujen tuntemus sekä kyky arvioida asiakkaiden palvelutarpeita. Keskeistä on monipuolisuus ja kokonaisvaltainen tarkastelutapa, asiakkaan näkeminen osana ympäristöään ja lähiyhteisöään sekä halu vaikuttaa asioihin. Kuuntelemisen taito, joustavuus ja elämänmyönteisyys ovat tärkeitä sosiaaliohjaajan työssä. Elämäkokemuksesta on hyötyä, sillä työssä kohtaa hyvin erilaisissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä. (Ammattien ja ammattialojen kuvaus 2007.)

Sosiaaliohjaajan koulutus antaa valmiudet tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa. Koulutuksen myötä sosiaaliohjaajilla on kykyä luoda ammatillinen ja asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde ja hän ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007.)

5.1.2 Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityöntekijän tehtäviin kelpoisuusvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopisto-opinnot sosiaalityössä (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005: 3 §). Sosiaalityön koulutus antaa valmiuksia asiakastyöhön ja yhteiskunnalliseen muutostyöhön, asiakkaiden erilaisten elämäntilanteiden analysointiin ja ymmärtämiseen, asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän sosiaalisten oikeuksiensa puolustamiseen, yhteiskunnalliseen tiedottamiseen ja vaikuttamiseen, lausuntojen ja muiden asiakirjojen laatimiseen. Koulutus antaa valmiuksia myös erilaisten kehittämishankkeiden suunnitteluun ja johtamiseen, moniammatilliseen yhteistoimintaan, alan juridiseen päättelyyn ja lain soveltamiseen sekä kriittisen näkökulman tarkastella asioita.

Käytännön työssään sosiaalityöntekijät soveltavat tieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Sosiaalityön koulutus antaa valmiuksia ymmärtää ja selvittää ihmisten moninaisten

elämänongelmien syntyprosesseja, ilmenemismuotoja ja vaikutuksia. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia asiakkaan edunvalvojana, mutta myös kontrolloitava heitä. Sosiaalityöntekijän tulee kyetä asiakastyön taitojen lisäksi käyttämään asiantuntemustaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Lisäksi hän hallitsee omaa ammattityötään ja sen kohdetta koskevan tutkimustiedon tuottamisen. (Sosiaalityön opinto-opas 2007.) Sosiaalityöntekijän on hyvä olla kiinnostunut ihmisistä ja elämän eri ilmiöistä ja hänellä tulee olla henkistä vahvuutta sekä kyky hallita arvaamattomia ja yllättäviä tilanteita (Ammattien ja ammattialojen kuvaus 2007).

5.2 Työkokemuksen antamat valmiudet

Koulutusjärjestelmässä annettava koulutus antaa ihmisille muodollisia pätevyyskiä toimia tietyssä ammatissa. Koulutuksen kautta saatavasta tutkinnosta on tullut ehdoton vaatimus päästä työpaikkoihin, sillä usein ajatellaan, että ihmisellä on kunnan ammatti ja ammattitaitoa vasta kun hän on hankkinut sen koulutuksella. Koulutuksen saaminen ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin ammattitaitoinen, sillä suurin osa töistä ja omasta ammatista opitaan vasta työpaikalla. Työympäristössä harjoittelemalla ja työtä tekemällä opitaan suurin osa ammattiin liittyvistä asioista tehokkaammin, kuin kouluissa opettelemalla. Työkokemuksen kautta opitut asiat ei kuitenkaan näy paperilla, kuten tutkintotodistus. Todellinen ammattitaito ja osaaminen vaativat kouluoppimisen rinnalle työssäoppimista, sillä tavalliset työruutiinit ja asiantuntijuus sisältävät runsaasti hiljaista ja piilevää tietoa, jota ei voi oppia irrallaan työstä vaan omassa kontekstissaan työpaikalla. (Ruoholinna 2000: 9.)

Koulutuksen olennainen tehtävä on antaa valmiuksia ammatin keskeistaitoihin, joita ovat työntekijän yleisimmin työssä tarvittavat ammattitiedot ja -taidot. Yksinomaan koulussa annettava opetus on riittämätön näiden taitojen hankkimiseen. Äänettömät taidot ovat sellaisia taitoja, joita on vaikea ilmaista sanoin ja kykyjä ja taitoja käytetään äänettömästi. Äänettämiä taitoja ihminen oppii vain työkokemuksen kautta ja niitä ei opita koulussa. (Ruoholinna 2000: 16.)

Sosiaaliohjaajan työkokemuksen kautta saatu osaaminen koostuu muun muassa kokemuksista perhetyöstä, joka on rinnalla kulkemista, tukemista, kuuntelemista, keskustelemista, ongelmien selvittämistä sekä kasvatuksen ja vanhemmuuden

tukemista. Sosiaaliohjaajat tukevat perhetyöllä perheen itsenäistä selviytymistä ja elämänhallintaa. Työmenetelminä ovat konkreettinen apu arjen hallintaan ja kotikäynnit sekä esimerkiksi keskusteluapu ja ratkaisujen etsiminen elämän eri pulmatilanteissa. (Ahlroth - Kurganova 2007: 27.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää sosiaaliohjaajan osaamista ja tehtäväkuvaa lastensuojelun alkuarvioinnissa. Pyrimme saamaan vastaukset tutkimuskysymyksiin selvittämällä millaisia kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia sosiaalityöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla on alkuarviointiprosessin suhteen. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Mitä sosiaaliohjaaja voi osaamisellaan tuoda alkuarviointiprosessiin?
2. Miten sosiaaliohjaajien työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voi yhtenäistää?

Alkuarviointi on sosiaalityöntekijän vastuulla, mutta sosiaaliohjaajia on käytetty työparina sen tekemisessä vaikka sosiaaliohjaajan osuutta siinä ei ole määritelty. Lastensuojeluasiakkaiden määrän lisääntyessä työn määrä ja paineet ovat kohdistuneet etenkin sosiaalityöntekijöihin. Tehty-hankkeessa on pyritty selvittämään mitä sosiaalityöntekijöiden töitä sosiaaliohjaaja voi tehdä ja alkuarvioinnissa työparina toimiminen on yksi näistä tehtävistä. Sosiaalialan koulutustason nousun myötä sosiaaliohjaajilla on perhetyön lisäksi osaamista monipuoliseen lastensuojelutyöhön. Sosiaaliohjaajien pätevyys ja valmius toimia erilaisissa tehtävissä on lisääntynyt. Sosiaaliohjaajilla on sellaista osaamista ja tietotaitoa, jota voidaan hyödyntää perheen kohtaamisessa. Nykytilan kartoituksessa tehdyn kyselyn useissa vastauksissa oli toive, että sosiaaliohjaajien tulisi olla mukana yhteisessä työskentelyssä mahdollisimman monipuolisesti ja joustavasti (Lapsiperheiden vastuualue nykytilan kartoitus 2006: 17).

6.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyössämme käytämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkittavaa

kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sillä todellisuus on moninainen ja tapahtumien välillä on erilaisia suhteita. Näitä suhteita pyritään tutkimuksen avulla selvittämään. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita ja odottamattomia seikkoja. (Hirsjärvi - Remes - Sajavaara 2005: 152.)

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, missä aineisto kerätään luonnollisista ja todellisista tilanteista. Ihminen on suosittu tiedon keruun instrumentti. Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin haastateltavien kanssa aineiston keräämisessä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään laadullisia metodeita aineiston hankinnassa, kuten me opinnäytetyössämme käytämme teemahaastattelua. Laadullisessa tutkimuksessa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2005: 155.)

6.2.1 Teemahaastattelu

Haastattelu on yleisin tapa kerätä aineistoa laadulliseen tutkimukseen. Se on tutkijan aloitteesta syntynyttä ja hänen johdattelemaansa keskustelua ja sen tavoitteena on selvittää mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa haastattelija ja haastateltava vaikuttavat toisiinsa ja tällä on merkitystä myös luottamuksen saavuttamisessa. Haastattelun anti on riippuvainen siitä onko haastattelija saavuttanut haastateltavan luottamuksen vai ei. (Eskola - Suoranta 2001: 85, 93.)

Hirsjärven ym. mukaan (2005: 196, 197) haastattelu on systemaattinen tiedonkeruun muoto, jonka avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettavia ja päteviä tietoja. Haastattelulajit voidaan erotella sen mukaan miten strukturoituja ja miten tarkasti säädeltyjä haastattelutilanteet ovat. Strukturoidun haastattelun eli lomakehaastattelun ja strukturoimattoman eli avoimen haastattelun välimuoto on teemahaastattelu, jossa haastattelun aihealueet ovat tiedossa, mutta tarkka kysymysten muoto ja järjestys puuttuvat

Käytimme teemahaastatteluja aineistonkeruumenetelmänä, koska tavoitteenamme oli saada haastattelujen kautta selville sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden omia käsityksiä, mielipiteitä, ajatuksia ja kehittämisideoita alkuarvioinnista. Teemahaastattelu oli muodoltaan avoin ja haastateltava sai halutessaan puhua varsin vapaamuotoisesti,

jolloin katsotaan, että kerätty materiaali edustaa haastateltavan puhetta itsessään. Käyttämällä teemahaastattelua varmistimme myös, että kaikki etukäteen päätetyt aihealueet käytiin läpi. (Eskola - Suoranta 2001: 86, 87.) Teimme haastattelujen tueksi teemahaastattelurungon (liite 1), jonka avulla varmistimme, että haluamamme aihealueet tulivat käsitellyksi.

Tavoitteenamme oli informaation keräämisen ja ihmisten omien ajatusten ja kokemusten lisäksi saada aikaan keskustelua alkuarvioinnista ja saada haastateltavat jakamaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Haastattelun aikana käytiin läpi kaksi isoa teemaa, joiden alla on tarkentavia kysymyksiä. Ensimmäisenä teemana oli alkuarvioinnin prosessi, jossa halusimme saada selville haastateltavien suhtautumista alkuarviointiin, selvittää mitä sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat tekevät eri työvaiheissa ja mihin asioihin he kiinnittävät huomiota alkuarvioinnin eri vaiheissa. Toisena teemana oli ammatti-identiteetti ja asiantuntijuus, jossa tarkoituksena oli selvittää, mitä sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä tuovat omalla osaamisellaan alkuarvioinnin prosessiin ja asiakkaan kohtaamiseen. Pohdittiin myös haastateltavien omia vahvuuksia ja heikkouksia juuri ammatillisuuden kautta ei niinkään oman persoonan.

Haastatteluilla halusimme saada selville asioita, jotka ovat oleellisia tutkimuskysymystemme kannalta, joten on tärkeää, että haastatteluissa keskitytään aiheisiin, joista haluamme tietoa ja joihin haluamme saada vastauksia. Päätimme käyttää teemahaastattelua, koska teemahaastattelu kohdennetaan juuri tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, koska haastattelun aihepiirit, eli teemat, ovat kaikille haastateltaville samat. Näiden tiettyjen keskeisten teemojen varassa eteneminen myös vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu lähtee oletuksesta, että sillä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia ja tunteita. Siinä otetaan huomioon myös se, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä ja, että ne syntyvät vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Hirsjärvi - Hurme 2000: 47, 48.)

6.2.2 Ryhmähaastattelu

Tiedon lisäksi halusimme haastateltavien kesken syntyvän vuoropuhelua ja keskustelua aiheesta sekä pidimme tärkeänä myös sitä, että haastateltavat saivat vaihtaa omia kokemuksiaan ja kuulla muiden mielipiteitä asiasta, joten haastattelumuodoksi valitsimme ryhmähaastattelut. Haastattelussa pohdittiin myös omaa ammatti-identiteettiä, joten haastateltavat myös pääsevät refleктоimaan omaa työtään ja osaamistaan yhdessä muiden haastateltavien kanssa.

Ryhmähaastatteluilla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta, koska paikalla on samalla kertaa useita haastateltavia. Ryhmähaastatteluissa osallistujat kommentoivat asioita melko spontaanisti, he tekevät huomioita sekä tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta aiheesta. Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jossa haastattelijat puhuvat useille haastateltaville yhtä aikaa, mutta suuntaavat kuitenkin väliin kysymyksiä myös yksittäisille ryhmän jäsenille. (Hirsjärvi - Hurme 2000: 61, 63.)

Ryhmähaastattelun tavoitteena on saada aikaan suhteellisen vapaamuotoinen, mutta kuitenkin asiassa pysyttelevä keskustelu haastattelijan haluamista aiheista. Ryhmähaastattelussa ryhmän jäsenet voivat saada tukea sekä rohkaisua toisiltaan ja haastateltavat voivat innostaa toisiaan, joten ryhmähaastattelulla voidaan saada enemmän tietoa kuin yksilöhaastatteluilla. Ryhmähaastattelu onkin hyvä haastattelumuoto, kun hankitaan tietoa ja tavoitellaan uusia ideoita. (Eskola - Suoranta 2001: 94, 95, 97.) Keskustelun kautta niin haastattelijat kuin haastateltavat voivat saada uusia näkökulmia ja ideoita sekä kuulla miten muut toimivat alkuarvioinneissa.

6.3 Aineiston keruu

Saimme Tehty-hankkeen yhteyshenkilöltä niiden lastensuojelun avohuollon johtavien sosiaalityöntekijöiden nimet, joiden tiimeissä sosiaalihoajaajat ovat olleet työparina alkuarvioinnissa. Lähetimme 14 johtavalle sosiaalityöntekijälle sähköpostilla kirjeen (liite 2), jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja etsimme haastateltavia siihen. Pyysimme johtavia sosiaalityöntekijöitä kertomaan asiasta omassa tiimissään ja asiasta kiinnostuneita ilmoittautumaan sähköpostitse määräaikaan mennessä. Päivän lähestyessä emme olleet kuitenkaan saaneet yhtään vastausta, joten lähetimme johtaville

sosiaalityöntekijöille uudelleen sähköpostia. Kerroimme tarvitsevamme edelleen haastateltavia ja pyysimme heitä vielä puhumaan asiasta omassa tiimissään.

Opinnäytetyöntekijä yritti myös työharjoittelupaikassaan suostutella ja motivoida työntekijöitä mukaan haastatteluun. Hirsjärven ja Hurmeen (2000: 85) mukaan suostuttelu ei ole eettisesti arveluttavaa, koska haastattelija ei tavoittele taloudellista etua eikä pyri vahingoittamaan haastateltavaa. Yhteydenotto haastateltavaan onkin hänen mukaansa ennen kaikkea motivointia yhteistyöhön. Haastattelijan tehtävänä on saada henkilö kiinnostumaan haastattelun aiheesta ja saada hänet suostumaan haastatteluun. Suostuttelu perustuu siihen, että joillakin ihmisillä on taipumus välttää uusia tilanteita, mutta kun asia selitetään heille tarkemmin he voivat jopa innostua asiasta.

Haastateltavia saimme lopulta yhteensä kahdeksan. Heistä viisi oli sosiaaliohjaajia, joista kaksi saimme sähköpostien kautta ja kolme opinnäytetyön tekijän työharjoittelupaikasta. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluun saimme kaksi sosiaalityöntekijää, mutta toinen joutui perumaan osallistumisensa juuri ennen haastattelua kiireellisen työasian vuoksi. Lopulta saimme kuitenkin haastatteluun kolme sosiaalityöntekijää, joista yhden sähköpostin kautta. Kaksi haastateltavaa saimme puhuttua mukaan hieman ennen sovittua haastattelua opinnäytetyön tekijän työharjoittelupaikasta.

Järjestimme ryhmähaastattelut Eteläisen perhekeskuksen Kallion toimipisteen tiloissa. Haastatteluja oli yhteensä kolme (26.4.2007, 27.4.2007 ja 3.5.2007) aikataulujen yhteensovittamisen vuoksi. Haastatteluista kaksi oli sosiaaliohjaajien haastattelua ja yksi sosiaalityöntekijöiden haastattelu. Haastattelijoita oli jokaisessa haastattelutilanteessa paikalla kaksi tai kolme. Haastattelut kestivät noin tunnin ja ne nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Korostimme haastateltaville, että heidän henkilöllisyytensä ei tule näkymään opinnäytetyössä ja he saavat lukea opinnäytetyömme ennen sen palauttamista. Pyysimme haastateltavia täyttämään esitietolomakkeen ennen haastattelun alkua, jossa kysyttiin heidän nimeään, koulutustaan, toimipistettä, työkokemusta lastensuojelussa sekä kuinka paljon he olivat suunnilleen tehneet alkuarviointeja. Haastateltaville oli tarjolla juotavaa ja syötävää, koska yritimme haastattelijoina luoda mahdollisimman vapautuneen ja hyvän ilmapiirin.

Haastattelut olivat teemahaastatteluja, joten meidän oli haastattelijoina helppo pitää keskustelu sovituissa raameissa ja saimmekin käsiteltyä kaikissa haastatteluissa haluamamme aiheet ja asiat. Hirsjärven ja Hurmeen (2000: 61) mukaan haastattelijan kuuluu ryhmähaastatteluissa huolehtia, että kaikilla osanottajilla on mahdollisuus osallistua keskusteluun. Joidenkin haastateltavien olikin selvästi vaikea osallistua keskusteluun ryhmässä, joten pyrimme haastattelijoina osallistamaan kaikkia keskusteluun, jotta saimme kaikkien haastateltavien äänen kuuluviin. Nauhoitettu laadullinen aineisto on hyvä kirjoittaa puhtaaksi sanatarkasti, jota kutsutaan litteroinniksi (Hirsjärvi ym. 2005: 210). Haastatteluiden jälkeen litteroimme nauhoittamamme aineiston.

6.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullisen aineiston analyysin avulla kerättyyn aineistoon luodaan selkeyttä ja siten tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin tarkoituksena on tiivistää aineisto kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää tietoa. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan selkeää ja mielekästä. (Eskola - Suoranta 1999: 138.)

Ensin aineisto analysoidaan, jonka jälkeen siitä voidaan alkaa tehdä tulkintoja. Ennen haastatteluaineiston analyysia aineisto tulee purkaa, eli siirtää se nauhoilta kirjalliseen muotoon. Kun litteroitua aineistoa luetaan, lukiessa syntyy jo joitakin oivalluksia, mutta nämä ovat epäsystemaattisia eivätkä jäsennä koko aineistoa. Jotta aineistosta pystytään saamaan järjestelmällinen runko tutkimuksen raportointia varten, analyysissä tulisi edetä asteittain. Aineisto on tärkeää tuntea perinpohjaisesti ja se on syytä lukea useaan kertaan, jotta se avautuu. (Eskola - Suoranta 1999: 151, 152.)

Laadullisen aineiston analyysitapoja on olemassa useita ja meidän opinnäytetyömme kannalta järkevin analyysitapa on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa ja tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysilla saadaan kerätty aineisto järjestetyksi johtopäätösten tekemistä varten. Aineistolähtöinen analyysi on eräs sisällönanalyysin muodoista, ja sen avulla pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi - Sarajärvi 2002: 93, 97, 105.) Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko induktiivisesti, eli aineistosta lähtien, tai deduktiivisesti, eli aikaisemmasta

käsitejärjestelmästä käsin. (Kyngäs - Vanhanen 1999: 5). Me teimme aineiston sisällönanalyysin induktiivisesti, eli aineistosta lähtien.

Aineistosta lähtevä, induktiivinen, analyysimalli on aineiston pelkistäminen, ryhmittely, ala- ja yläkategorioiden ja yhdistävien kategorioiden luominen. Tätä mallia käytimme analysoidessamme ryhmähaastatteluja. Analyysin tekninen vaihe alkaa aineiston alkuperäisilmausujen pelkistämisestä, jonka jälkeen pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään. Ryhmittelyssä pelkistetyistä ilmaisuista etsitään erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa tarkoittavat asiat ryhmitellään samaan kategoriaan ja annetaan kategorialle sen sisältöä tarkoin kuvaava nimi. Analyysi jatkuu siten, että samansisältöiset alakategoriat yhdistetään jälleen toisiinsa muodostamalla yläkategorioita. Niille annetaan puolestaan niiden sisältöä tarkasti kuvaavat nimet. Lopulta kaikki yläkategoriat yhdistetään kaikkia kategorioita kuvaavaksi isoksi kategoriaksi. Tämän ison, kaikkia alempia kategorioita kuvaavan, kategorian avulla vastataan tutkimuskysymyksiin. (Kyngäs - Vanhanen 1999: 5-7.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysin perusidea on siis yhdistellä käsitteitä ja niiden avulla saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tuloksia kuvatessa täytyy tulla ilmi myös luokittelun pohjalta nousseet käsitteet ja niiden sisällöt. (Tuomi - Sarajarvi 1999: 115.)

Ensimmäisenä pelkistimme kaikki kolme litteroitua haastattelua, jonka jälkeen ryhmittelimme pelkistetyt ilmaisut. Aineistosta lähtevät pelkistetyt ilmaisut ryhmiteltiin ensin alakategorioihin, joista samankaltaiset ilmaukset yhdistimme ylempiin kategorioihin. Näistä ylemmistä kategorioista muotoutui tulosten runko. Ensimmäiset alakategorioista olivat alkuarviointimallin hyödyt, työntekijöiden ja kokemuksia alkuarviointimallista, jotka yhdistimme yläkategoriaksi kokemuksia alkuarviointimallista. Toiset alakategoriat olivat sosiaaliohjaajan näkökulma ja vahvuudet, sosiaalityöntekijän näkökulma ja vahvuudet, sosiaaliohjaajan osaamisen hyödyntäminen ja työnkuvan kehittäminen, joiden yläkategoriaksi muodostui sosiaaliohjaajan osaaminen. Viimeiset alakategoriat olivat sosiaalityöntekijän työnkuva sekä vahvuudet ja heikkoudet, sosiaaliohjaajan työnkuva, kokemuksia työparina toimimisesta ja työparin valikoituminen, joiden yläkategoriaksi tuli kokemuksia parityöstä ja tehtäväjaosta.

7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Opinnäytetyötä tehtäessä piti ottaa huomioon monia luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä asioita. Yksi tutkimuksen eettisiin ongelmakohtiin liittyvä asia on tutkimuslupaan liittyvät kysymykset. Lupa tulee saada sekä tutkittavilta että viranomaisilta. (Eskola - Suoranta 1999: 52.) Hyvissä ajoin ennen haastattelujen tekemistä lähetimme Helsingin kaupungin sosiaalivirastolle tutkimuslupahakemuksen, jossa esittelimme opinnäytetyömme tavoitteet ja suunnittelemamme aineistonkeruumenetelmät sekä liitimme mukaan työsuunnitelmamme. Vasta tutkimuslupan saatuaamme aloimme ottaa yhteyttä haastateltaviin.

Toinen eettinen kysymys liittyy aineistonkeruuseen (Eskola - Suoranta 1999: 53). Salaa nauhoittaminen on eettisesti väärin, joten ennen haastattelujen alkua kerroimme haastateltaville, että tulemme nauhoittamaan haastattelut mutta haastattelunauhoja ei tule kuulemaan kukaan muu kuin me. Kerroimme myös, että litteroimme haastattelut, mutta myöskään litteroitua aineistoa ei meidän lisäksemme lue kukaan muu. Korostimme haastateltaville tietojen käsittelyyn liittyviä eettisiä periaatteita, eli haastatteluaineiston luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Lupasimme haastateltaville, ettei tutkittavien henkilöllisyys paljastu opinnäytetyössä ja suoria sitaatteja lainatessamme emme kirjoita, kuka asian on sanonut. Ennen haastattelujen alkua kerroimme osallistujille tarkkaan opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteen, jotta heillä on vielä tilaisuus arvioida, haluavatko he osallistua haastatteluun. Opinnäytetyössämme pystyimme ongelmitta pitämään lupauksemme tutkittavien anonymiteetin säilyttämisestä, sillä tuloksien saamiseksi ja esittämiseksi meidän ei tarvinnut henkilöitä vastauksia johonkin tiettyyn henkilöön.

Ainoa seikka jota jäimme eettisyyden näkökulmasta jälkeenpäin pohtimaan, oli nauhoitukseen liittyvä asia. Muutamat haastateltavat olivat sitä mieltä, että haastattelujen nauhoituksesta olisi ollut mukava tietää jo etukäteen, mutta eivät he kuitenkaan vastustaneet nauhoittamista, kun ennen haastattelujen alkua kerroimme nauhoittamisesta. Siinä kohtaa olisimme voineet toimia toisin, ja ilmoittaa heille jo sähköpostiviesteissä, että aiomme nauhoittaa haastattelut.

Eettisyyden lisäksi tärkeä osa opinnäytetyöprosessia on luotettavuuden arviointi, koska laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyy nimenomaan kysymykseksi

tutkimusprosessin luotettavuudesta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa koko opinnäytetyöprosessin tarkka kuvaus kaikista eri työskentelyvaiheista. Aineistonhankkimisen olosuhteista on kerrottava totuudenmukaisesti ja selkeästi. (Hirsjärvi ym. 2005: 217, Eskola - Suoranta 1999: 211.) Olemme kuvanneet tarkasti haastattelutilanteista eli missä haastattelut pidettiin ja minkälaiset olivat haastatteluiden olosuhteet. Kuvasimme myös haastatteluihin käytettyä aikaa ja omia arvioita haastattelutilanteista. Tällä tavoin pyrimme lisäämään opinnäytetyömme luotettavuutta, kun kerromme mahdollisimman tarkasti eri vaiheista. Aineiston analyysin luotettavuudessa on tärkeää kertoa lukijalle analyysiprosessista.

Luotettavuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon aineiston riittävyys ja analyysin kattavuus. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdotonta laskea ennakoon, mikä olisi riittävä aineiston koko. (Eskola - Suoranta 1999: 216.) Opinnäytetyön edetessä pohdimme, onko meillä riittävästi aineistoa tulosten saamiseksi, kun haastatteluihin osallistui kolme sosiaalityöntekijää ja viisi sosiaaliohjaajaa. Etenkin sosiaaliohjaajien haastatteluissa vastaukset olivat pitkälti samanaiheisia, joten uskomme, että haastatteleamalla useampia sosiaaliohjaajia samat vastaukset olisivat alkaneet toistua. Halusimme myös painottaa enemmän sosiaaliohjaajien vastauksiin, koska heidän näkökulmansa on tärkeässä osassa opinnäytetyössämme. Siksi koimme, ettemme tarvinneet enempää sosiaalityöntekijänäkökulmia, koska se ei ole aivan yhtä relevantti opinnäytetyömme kannalta.

Pyrimme lisäämään tutkimuksen luotettavuutta käyttämällä haastateltavien suorien lainauksia tuloksia esiteltäessä. Kun suoran lainaukset haastateltavien puheesta ja niistä tehdyt johtopäätökset ovat nähtävillä, lukija pystyy arvioimaan aineistosta tehtyä tulkintaa. Tutkimuksen luotettavuus lisääntyy, kun lukijalla on mahdollisuus lukea pätkiä aineistosta, josta tulkinta on tehty. (Eskola - Suoranta 1999: 217.)

8 TULOKSET

Tulokset saimme haastatteleamalla lastensuojelun avohuollossa työskenteleviä viittä sosiaaliohjaajaa ja kolmea sosiaalityöntekijää. Haastateltavien lainauksissa käytämme lyhenteitä SO ja STT, joilla tarkoitamme sosiaaliohjaajaa ja sosiaalityöntekijää. Haastateltavat sosiaaliohjaajat olivat eteläisen ja itäisen perhekeskuksien toimipisteistä.

Sosiaaliohjaajista kaksi oli koulutukseltaan sosionomeja (AMK), kaksi sosiaalikasvattajia ja yksi lisäopintoja suorittanut lastentarhanopettaja. Haastateltavien työkokemus lastensuojelusta vaihteli 4-15-vuoteen ja alkuarviointeja he olivat tehneet vaihtelevasti ja määrät vaihtelivatkin 5:n ja 20:n välillä.

Haastateltavat sosiaalityöntekijät olivat eteläisen ja läntisen perhekeskuksien toimipisteistä ja yksi heistä ei ollut tehnyt alkuarviointeja yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa. Sosiaalityöntekijät olivat koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maistereita. Työkokemusta lastensuojelusta heillä oli puolesta vuodesta kuuteen vuoteen ja alkuarviointeja he olivat tehneet 10–20.

8.1 Kokemuksia alkuarvointimallista

Haastattelemamme työntekijät kokevat alkuarvointimallin positiivisena ja sen tekemisestä on pääasiassa hyviä kokemuksia. Tosin sosiaaliohjaajien kokemuksen mukaan esimerkiksi pitkään työtä tehneillä sosiaalityöntekijöillä on havaittu vastustusta lastensuojelutarpeen selvityksen tekemistä kohtaan alkuarvointimallin mukaan, sillä he kokevat mallin liian työllistäväksi ja kahlitsevaksi. Alkuarvointimallin myötä lastensuojelun asiakkuus on tullut selkeämmäksi ja läpinäkyvämmäksi perheille kuin aikaisemmin. Alkuarvioinnin ansiosta perhe saa tiedon siitä mistä ollaan huolissaan sekä ovatko he lastensuojelun asiakkaita. Mallin käyttö tuo lasta näkyviin ja lapsen ääntä kuuluviin. Etenkin sosiaalityöntekijät kokevat hyvänä asiana lastentapaamiset. Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan aikaisemmin saatettiin puhua lapsen ohi ja ajateltiin, että aikuiselta saatiin tieto nopeasti. Malli on auttanut asioiden alkuun pääsemisessä sekä jämäköittänyt ja selkiyttänyt työtä. Alkuarvointimallin mukainen lastensuojelutarpeen selvitys on hyvä niin uusien kuin pitkään lastensuojeluasiakkaina olleiden perheiden kanssa, koska se saattaisi avata perheen tilannetta uudella tavalla. Asiakkaiden sekä työntekijöiden kannalta on hyvä, että on selkeä rakenne, jonka mukaan työskennellään ja asiakkaille voi antaa esitteen alkuarvioinnin kulusta.

No alkuarviointi malli on, siis mitä nyt näiden muutaman vuoden kokemuksen kautta on tullu esiin, niin tosi hyvä. Sosiaalityöntekijöiden palaute mitä ollaan yhdessä keskusteltu, niin se on selkiyttänyt työtä.
(SO3)

Haastateltujen mielestä alkuarvointi malli on joustava ja sitä on mahdollista muokata tilanteiden mukaan, jotka voivat olla hyvinkin vaihtelevia. Kaikki perheet eivät tarvitse yhtä paljon tapaamisia lastensuojelutarvetta selvitettäessä, joten työntekijällä tulisi olla luovuutta ja herkkyyttä nähdä erilaiset tilanteet ja mahdollisuus muokata mallia niiden mukaan.

Se on hyvä sapluuna ja se että siinä on varaa joustaa. Tehdä niinku ja muokata erilaisia versioita. Rohkeammin ehkä muokatakin sitä, ettei vaan ajatella että se on niin työllistävä kun kaikki perheet ei tarvitse niitä tiettyjä määriä tapaamisia vaan se myöskin se luovuus ja herkkyyys nähdä ne tilanteet. (SO4)

Haastatteluissa kerrottiin, että alkuarvointimallin rakenteista ei aina ole pidetty kiinni, esimerkiksi lapset eivät välttämättä ole olleet mukana alkutapaamisessa. Kolmen kuukauden määräaika koetaan liian jäykäksi eikä se useinkaan toteudu, varsinkin jos perheessä on monta lasta ja useita yhteistyötahoja. Tapaamisten aikavälejä on venytetty tarkoituksella, jotta tilanne nähtäisiin pidemmältä aikaväliltä ja saataisiin varmuus siitä miten asiat oikeasti ovat. Asiakkuutta ei pidä lopettaa liian aikaisin ennen kuin tulee vahva tunne siitä mikä on perheen kohdallaärkevin. Alkuarvointiprosessit venyvät usein pitkiksi myös siksi, että aikatauluja on vaikea sopia ja tapaamisia peruuntuu. Määräajassa tehdyllä alkuarvioinnilla voidaan sosiaaliohjaajien mukaan saada sama tieto perheen tilanteesta huomattavasti lyhyemmässä ajassa kuin perhetyössä.

Oon joittenkin kanssa venyttänyt sitä sitten niin kuin kevätlukukauden loppuun tai syyslukukauden loppuun et nähdään vähän pidemmältä ajalta sitä tai sitten jos sitä on vähän semmoinen epävarma ettei oikein tiedä että mikä toi vanhempien päihdetilanne oikeesti onkaan niin sitten on niin kuin...oon mä sillain venyttänyt ettei kuitenkaan aloita asiakkuutta tai lopeta liian aikaisin. Tulee ittelle se vakuus, vahva tunne siitä mikä perheen kohdalla olis kaikkeinärkevintä. Must se on aika semmoinen niinkö jotenkin liian jäykkä se kolme kuukautta, että se ei kyllä kaikkeen sovi. (STT1)

8.2 Sosiaaliohjaajan osaaminen ja sen hyödyntäminen

Sosiaaliohjaajat kokevat olevansa ruohonjuuritason ammattilaisia ja heillä on kykyjä ja resursseja arjen näkemiseen ja asiakkaan kohtaamiseen. Myös sosiaaliohjaajan koulutus antaa valmiudet käytännönläheiseen toimintaan. Sosiaaliohjaajien mukaan heidän osaamiseensa vaikuttavat koulutuksen lisäksi myös persoona ja työkokemus.

Sosiaaliohjaajien mielestä heidän tekemänsä perhetyö ja arjen tuntemus tuovat erilaisia näkökulmia ja kysymyksiä alkuarviointiprosessiin liittyen esimerkiksi tunteidenkäsittelyyn, vuorovaikutukseen ja yhteiseen tekemiseen. Heillä on ammattitaitoa käytännön arjessa työskentelyyn ja lapsenkohtamiseen. Sosiaaliohjaajille lasten kanssa työskentely on luontevaa ja he kokevat vahvuudekseen lapsen kasvatuksen ja kehityksen tuntemisen, asiakkaakohtamisen sekä rohkeuden tilanteen haltuun ottamiseen.

Asiakkaan kohtaaminen, kun se on siinä perhetyössäkin sen juttu, että sä tapaavat asiakasta ja perhettä ja käsitellään asioita ja jutellaan että se on se meidän työväline, että tietenkin siinä. (SO3)

Kyllä mä koen omaks roolikseni siis siis hirveen voimakkaasti ja vahvasti sen niinku sen lapsen huomioimista ja lapsen näkökulman esille ottamista. (SO1)

Kyllä se varmaan se mitä ollaan tässä jo puhuttu että se arjessa työskenteleminen kun me ollaan siellä kotona niin varmaan me osataan sitten tehdä niitä semmosia käytännön läheisempiä kysymyksiä. (SO5)

Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan sosiaaliohjaajan ammattitaito ja erityisosaaminen liittyy lapsiin. Koska he tapaavat perhetyössä paljon lapsia, heillä on käytännön kautta tullut kokemus lasten kanssa työskentelystä. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät kokevat, että sosiaaliohjaajilla on enemmän annettavaa lasten tapaamisissa ja heillä on joskus parempia ja uusia näkökulmia kasvatusasioihin

Sosiaaliohjaajat niin just ne perhetyössä paljon tapaa lapsia niin jos sillä tavalla ajattelee se on niinku käytännönkin kautta jotenkin tullut heille se niinkö näkemys lapsista. (STT3)

Kysyimme haastattelussa sosiaalityöntekijöiltä, miten sosiaaliohjaajan osaamista alkuarvioinnissa voisi hyödyntää ja työnkuvaa kehittää. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sosiaaliohjaajien koulutus on muuttunut, vaatimukset kasvaneet ja tämä vaatii sitä, että sosiaaliohjaajien työnkuva laajenee ja muuttuu vaativammaksi. Sosiaaliohjaajat ovat sitä mieltä, että työnkuvan laajeneminen tulee näkyä myös palkassa. Sosiaaliohjaajat ovat hakeneet paikkaansa työelämässä ja heidän työnkuva on vielä aika muotoutumaton; sosiaaliohjaajat ovat lastensuojelussa aika uusi ammattiryhmä kun vertaa sosiaalityöntekijöihin, joten on vellottu siinä, mitä sosiaaliohjaaja voi tehdä ja mitä ei.

Haastattelussa sosiaalityöntekijät pohtivat, miten laaja sosiaaliohjaajan tehtäväkuva voisi alkuarvioinnissa olla. Heidän mielestä sosiaaliohjaajat voivat tehdä alkuarvioinnissa laajasti kaikkea sosiaalialan työntekijän kelpoisuuslain puitteissa. Sosiaalityöntekijät ovat valmiita jakamaan alkuarviointiin liittyviä työtehtäviään, kuten yhteydenpitoa perheeseen ja tapaamisten sopimista, sosiaaliohjaajien kanssa. Sosiaalityöntekijöiden työnkuva on kuormittunut, koska he yrittävät saada asiakkailleen palveluja ja puolustaa heidän oikeuksiaan. Sosiaalityöntekijöiden mielestä olisi hyvä, jos sosiaaliohjaajia vastuutettaisiin tekemään osa käytännön järjestelyistä, yhteydenpidosta perheeseen ja selvitystyöstä, koska pienet yksinkertaiset asiat ja niiden selville saaminen kuormittavat sosiaalityöntekijän työtä kiireessä eivätkä ne vaadi sosiaalityöntekijän ammattitaitoa. Sosiaaliohjaaja voi esimerkiksi päiväkodeissa tai asukaspuistossa käydessään selvittää lapsen tilannetta.

Sosiaalityöntekijöiden mielestä molemmat voivat kirjata muistion alkuarvioinnin eri tapaamisista kunhan tilanteesta on keskusteltu tapaamisten jälkeen jotta tilanteesta on yhteinen näkemys. Kirjaamiskäytännöt ovat tuttuja myös sosiaaliohjaajille, mutta sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan kaikki sosiaaliohjaajat eivät välttämättä halua lisää kirjallisia töitä.

Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaaliohjaajan mukaantuloa alkuarviointiprosessiin ei koeta negatiiviseksi asiaksi vaan päinvastoin. He kertoivat, että jotkut suhtautuvat sosiaaliohjaajien mukaantuloon varauksella mahdollisesti muutosvastarinnan takia tai he saattavat ajatella, että sosiaaliohjaajilla ei ole tarpeeksi korkeaa koulutusta. Haastattelemamme sosiaalityöntekijät eivät ymmärrä miksi joku kokisi uhkaksi sen, että sosiaaliohjaajia hyödynnetään enemmän. Sosiaaliohjaajien mukaantulo alkuarviointiin vaatii uudenlaista sopimista ja pohtimista. Kiireessä pitäisi pysähtyä miettimään miten sosiaaliohjaajat voisivat olla mukana alkuarvioinnissa.

8.3 Kokemuksia parityöstä ja tehtäväjaosta

8.3.1 Sosiaalityöntekijöiden työnkuva

Sosiaalityöntekijä on vastuussa alkuarviointiprosessista ja sen etenemisestä. Sosiaalityöntekijän tehtäviin alkuarviointiprosessissa kuuluu ilmoitukseen vastaaminen, yhteydenottaminen perheeseen, alkutapaamisen järjestäminen ja sen kokoonpanon

miettiminen yhdessä perheen kanssa sekä taustatyön tekeminen ennen alkutapaamista. Sosiaalityöntekijä kertoo prosessin kulun asiakkaille ja tekee selväksi päävastuunsa prosessin kulussa. Hänellä on vastuu päättää, miten perheen kanssa jatketaan ja mihin palveluihin perhe ohjataan. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu myös ottaa yhteyttä perheen verkostoihin, kuten kouluun tai päiväkotiiin.

Sosiaalityöntekijät kokevat omaksi vahvuudekseen alkuarviointiprosessissa sen, että heillä on hyvä käsitys siitä, mikä on realistista eli mitä palveluja on sillä hetkellä mahdollista saada ja mihin on resursseja. Sosiaaliohjaajat eivät ole niin paljon tekemisissä palveluiden kanssa, joten he eivät välttämättä tiedä, mihin kannattaisi sillä hetkellä ohjata. Sosiaalityöntekijällä on parempi tieto eri palveluista.

Vahvuudet, heikkoudet ja asiakkaankohtaminen alkuarvioinnissa ovat persoonakysymyksiä. Koulutus ei valmenna asiakkaankohtamiseen, ja vaikka taustalla olisi mitä tahansa opintoja, ei asioita silti välttämättä osaa. Moni voi kokea riittämättömyyttä asioissa oman persoonansa vuoksi. Sosiaalityöntekijät kokevat haasteelliseksi alle kouluikäisten tapaamisen, koska asioita ei voi kysyä suoraan ja kysymykset pitäisi muotoilla eri tavalla. He kokevat tarvitsevansa nykyistä parempaa asiantuntemusta kasvatusasioissa. Toisaalta he ovat kokeneet yllättäväksi vahvuudekseen sen, että esimerkiksi korttien kautta on ollut kiva jutella lasten kanssa. Lapsentapaamisessa ei välttämättä tarvita välineitä tai keinoja vaan riittää että ollaan läsnä ja hetken aikaa lapsen maailmassa. Sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaaliohjaajalta saatu tieto lapsesta on yhtä arvokas, kuin jos sosiaalityöntekijä olisi hänet itse tavannut. Sosiaalityöntekijä tapaisi kyllä kaikkia lapsia, jos se aikataulullisesti on mahdollista.

8.3.2 Sosiaaliohjaajan työnkuva

Alkuarvioinnissa toimiminen on sosiaaliohjaajille luonteva osa omaa työtä. Alkuarviointien tekeminen ei ole ollut heille vaikeaa, koska he kokevat, että arviointi ja kontrolli kuuluvat heidän työnkuvaansa perheiden kanssa työskenneltäessä. Alkuarviointi poikkeaa perhetyössä tehtävästä arvioinnista siinä, että se tehdään sosiaalityöntekijän kanssa ja eri menetelmiä käyttäen.

Mä nään, että tää on meidän työtä tää arviointi, että mehän arvioidaan koko ajan. (SO5)

Alkuarviointiprosessissa sosiaaliohjaajan vastuulla ei ole ennalta määrättyjä tehtäviä toisin kuin sosiaalityöntekijöillä. Haastattelemiemme sosiaaliohjaajien mukaan he ovat alkutapaamisessa hieman taustalla sosiaalityöntekijän ollessa aktiivisemmassa roolissa, mutta sosiaaliohjaaja osallistuu tapaamisiin aktiivisemmin alkutapaamista seuraavissa tapaamisissa. He kokevat, että tehtäväjako sosiaalityöntekijän kanssa alkuarviointiprosessissa on mennyt luontevasti ja he toimivat tasavertaisesti ja yhtä aktiivisesti eri tapaamisissa. Tapaamiset ja niissä mahdollisesti käytettävät menetelmät ja välineet suunnitellaan yhdessä. Sosiaaliohjaajat kokevat, että sosiaalityöntekijät pyytävät usein heitä olemaan vetovastuussa lapsentapaamisissa, koska sosiaalityöntekijöiden mukaan heillä on paremmin hallussa lasten kanssa käytettävät menetelmät. Sosiaaliohjaajat pitävät tärkeänä sosiaalityöntekijän arviota lapsesta, joten lapsentapaamiset eivät saa jäädä yksin sosiaaliohjaajan vastuulle. Työntekijät sopivat ennen tapaamista kirjaamis- ja vetovastuusta, ja niitä vuorotellaan tasapuolisesti ja työntekijöiden työmäärän mukaan.

Meillä on vähän silleen, että sit vaihtuu roolit. Elikkä sitten tota yleensä mä on sitten vetovastuussa siinä. Että sosiaalityöntekijät kokee että mul on menetelmät hallussa ja mä otan sen vastuun ja yhdessä mietitään ne menetelmät. (SO4)

Mulla on se kokemus hyvin paljon että mua pyydetään just paljon mukaan alkuarviointeihin sen takia että koetaan että mulla on ammattitaitoa kohdata niitä lapsia. (SO3)

Sosiaaliohjaajat pitävät alkuarviointiprosessissa tärkeimpänä lapsen huomioimista ja hänen äänensä kuuluviin tulemistä sekä lapsen näkökulman esille ottamista. He pitävät tärkeänä hahmottaa koko lapsen elämä, arki ja ympäristö. Myös vanhempientapaamisessa sosiaaliohjaajat pyrkivät pitämään lapsen keskiössä ja hahmottamaan kokonaisuuden lapsen näkökulmasta.

8.3.3 Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina

Haastattelemamme henkilöt ovat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina on hyvä asia. Parityössä on mukana persoonaltaan ja taustaltaan kaksi erilaista työntekijää ja tämä koetaan työtä rikastuttavana tekijänä niin työntekijän että asiakkaan kannalta. Eri koulutustaustat, viitekehykset ja työkokemus tuovat työskentelyyn erilaisia

näkökulmia havainnointiin ja asioiden painotus prosessin kulussa on erilainen. Sosiaaliohjaajien työ on tullut näkyvämmäksi sosiaalityöntekijöille ja he ovat tutustuneet ja lähentyneet toisiinsa ammattikuntina ja työntekijöinä työparina toimimisen myötä.

Ja se työparityöskentely sosiaalityöntekijän niin kuitenkin se semmonen moniammatillinen osaaminen just se että me ollaan niitä ruohonjuuritason arjen ammattilaisia kun taas sosiaalityöntekijöillä on isommat linjat että niinku itse oppii heiltä hirveesti ja niinku pystyy.. että se on ihan vastavuoroista se oppiminen. Se on rikkaus, kun aattelee asiakkaanki kannaltaki. (SO4)

Haastateltavien kokemus tehtävien jaosta on, että se on sujunut luontevasti ja on ollut tasavertaista. Tapaamisten tehtäväjako on mennyt tilanteen ja sen mukaan kumpi saa kontaktin asiakkaisiin. Joskus vanhemmat valitsevat kumpaan työntekijään alkavat luoda kontaktia, jolloin toinen työntekijöistä ajautuu lasten kanssa. Myös lapset saattavat valita työntekijän. Työntekijöiden mielestä olisi vieras tapa sopia etukäteen, kumpi puhuu vanhempien ja kumpi lasten kanssa.

Joissakin tiimeissä työtavat ja käytänteet ovat menneet niin, että sosiaaliohjaajalla on oma roolinsa perhetyöntekijänä ja ovat omassa työnkuvassaan, minkä sosiaalityöntekijät kokevat epäkohtana. Joissakin tiimeissä työparin valinta on mennyt jäykästi ja sosiaalityöntekijä - sosiaalityöntekijä- parit ovat yleisiä. Sosiaalityöntekijät kokevat, että toisen sosiaalityöntekijän kanssa on helpompi jakaa tiedonhankintaa ja muita alkuarviointiin liittyviä töitä, koska on epäselvää mitä sosiaaliohjaaja voi alkuarvioinnissa tehdä. Kaikkiin perheisiin on mahdotonta saada pariksi toista sosiaalityöntekijää muun muassa aikataulujen yhteensovittamisen vaikeuden vuoksi. Sosiaalityöntekijät kokevat, että jos parina on sosiaaliohjaaja, aikataulujen yhteensovittaminen helpottuu.

Alkuarviointiin liittyvien lapsentapaamisten tehtäväjaon suhteen sosiaalityöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla oli erilaisia näkemyksiä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaaliohjaaja voisi tavata lasta ilman sosiaalityöntekijän läsnäoloa. Sosiaaliohjaajat ovat kuitenkin sitä mieltä, että lapsentapaamiset tulee tehdä parityönä koska heidän mielestään sosiaalityöntekijän arvio on oltava mukana. Sosiaaliohjaajien mukaan koko prosessin ajan tulee tehdä parityötä eikä mitään alkuarvioinnin tapaamisia tehdä yksin. Alkuarviointiprosessi pyritään toteuttamaan aina parityönä, mutta käytännössä

sosiaalityöntekijä on tavannut vanhempia yksin ja sosiaaliohjaajat ovat olleet yksin lapsentapaamisissa.

Jotain jos haluaa vielä painottaa niin erityisesti se, että jos sieltä kuuluu jostain taustoista että sosiaaliohjaajille enemmän vaan näitä lapsentapaamisia ynnä muita että stoppi sille. Ehdottomasti. Ei semmoista vaan yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Toki se ei tarkoita sitä etteikö sosiaalityöntekijä työpareja enää olisi nehän tekee yhä, että mehän ollaan se lisäresurssi virallisestikin. (SO3)

Haastatteluissa työntekijät kertoivat erilaisia syitä siihen, miten työpari valikoituu alkuarviointiprosessiin. Työparin valintaan vaikuttavat esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen sisältö, perheestä saadut taustatiedot sekä työntekijöiden työtilanne. Työparin valinta on myös persoonakysymys ja voi valikoitua työntekijöiden omien intressien mukaan; toiset kokevat mielekkäämpänä työskennellä lasten ja toiset nuorten kanssa. Joissakin tiimeissä sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat pohtivat yhdessä omassa tiimissään, kuka lähtee työpariksi prosessiin. Joissakin tiimeissä perhetyöntekijöillä on oma palaveri, johon sosiaalityöntekijä tulee esittelemään perheen tilanteen ja perhetyöntekijät valitsevat keskenään kuka lähtee työpariksi alkuarviointiprosessiin.

Alkuarviointi tehdään toisen sosiaalityöntekijän kanssa silloin, kun tilanne näyttää siltä, että perhettä pitää velvoittaa lastensuojelun avohuollon tukitoimiin tai huostaanotto on lähellä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sosiaaliohjaaja voi olla työparina esimerkiksi työskenneltäessä maahanmuuttajaperheiden kanssa, jotka usein suhtautuvat työntekijöihin avoimesti ja vastaanottavaisesti. Kaikissa tiimeissä ei ole käytäntönä, että sosiaaliohjaaja tulisi työpariksi, joten työpariksi on aina pyydetty toista sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että totuttuun kaavaan jämähtää helposti, eikä työn toisinjärjestelyä tule miettineeksi. He pohtivat, että työn toisinjärjestely olisi sekä työntekijöiden että asiakkaiden etu. Sosiaaliohjaajat ovat työtiimeissään ilmaisseet halunsa ja käytettävyytensä alkuarvioinnin tekemiseen työparina. Sosiaaliohjaajia on pyydetty pareiksi esimerkiksi tilanteissa, joissa he tuntevat perheen entuudestaan sekä silloin, kun perhettä on suunniteltu tuettavan perhetyöllä.

Se on antanu joissaki tapauksissa missä oon ollu mukana alkuarvioinnissa niin ollaan mietitty sit perhetyötä, että siitä sitte tehtäs, esiteltäs idea perheille, että tämmönen juttu olis ja näin pois päin niin

siinä sitte auttaa myös se, että siinä on ollu työparina sosiaaliohjaaja. joka on mahdollisesti sit se työntekijä joka jatkais perheen kans ja yleensä se on olluki niin että jos mä oon ollu ehdottamassa perhetyötä sosiaalityöntekijän kanssa perheelle niin mä oon ollu se työntekijä koska siinä on saatu jo niin hyvä pohjatyö tehtyä alkuarvioinnissa ja perheki on motivoitunu paljon paremmin ja sitte ei mee siihen tutustumiseen enää sitä aikaa siinä perhetyön alotuksessa. Ainoastaan hyviä kokemuksia. (SO3)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää sosiaaliohjaajan osaamista ja tehtäväkuva lastensuojelun alkuarvioinnissa. Tulosten perusteella vastaamme kysymyksiin, mitä sosiaaliohjaaja voi osaamisellaan tuoda alkuarviointiprosessiin ja miten sosiaaliohjaajien työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voi yhtenäistää.

Työkokemuksen ja koulutuksen kautta sosiaaliohjaajat tuovat erilaisia näkökulmia alkuarviointiprosessin erivaiheisiin kuin sosiaalityöntekijät, mikä monipuolistaa alkuarviointiprosessia ja tekee siitä asiakaslähtöisemmän kuin aikaisemmin. Sosiaaliohjaajan osaaminen alkuarviointiprosessissa liittyy käytännönläheiseen työskentely- ja ajattelutapaan sekä arjen tuntemiseen. Sosiaaliohjaajien osaaminen koostuu käytännönläheisestä koulutuksesta ja käytännön työstä esimerkiksi perhetyöntekijänä. Sosiaaliohjaajan koulutus antaa valmiudet tukea ja ohjata asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan sekä eri elämäntilanteissa. Koulutuksen myötä heillä on kykyä luoda ammatillinen ja asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde ja he ymmärtävät asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Koulutus antaa myös valmiuksia kasvun ja kehityksen tukemiseen eri vaiheissa. (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007.) Sosiaaliohjaajien vahvuutena on muun muassa kyky toimia luontevasti lasten kanssa ja kohdata heitä ikä- ja kehitystason mukaan. Alkuarviointiprosessissa sosiaaliohjaajat pitävät tärkeänä lapsen näkökulman esiin nostamista ja sitä, että lapsen ääni tulee kuuluviin koko prosessin ajan.

Sosiaaliohjaajien työkokemus muun muassa perhetyöstä vaikuttaa osaamiseen enemmän kuin koulutustausta. Suurin osa ammattiin liittyvistä asioista opitaan työtä tekemällä. Ammattitaito ja osaaminen vaativat kouluoppimisen rinnalle työssäoppimista, sillä tavalliset työrutiinit ja asiantuntijuus sisältävät hiljaista ja piilevää tietoa, jota ei voi oppia irrallaan työstä. (Ruoholinna 2000: 9.) Perhetyön kautta

sosiaaliohjaajilla on kokemusta asiakkaiden konkreettista auttamisesta ja ohjaamisesta, vanhemmuuden tukemisesta sekä asiakkaankohtaamisesta. Sosiaaliohjaajat tukevat perhetyöllä perheen itsenäistä selviytymistä ja elämänhallintaa erilaisia työmenetelmiä käyttäen. Näitä ovat konkreettinen apu arjen hallintaan ja kotikäynnit sekä esimerkiksi keskusteluapu ja ratkaisujen etsiminen elämän eri pulmatilanteissa. (Ahlroth - Kurganova 2007: 27.)

Sosiaaliohjaajan asiakaslähtöistä työskentelytapaa tulee hyödyntää alkuarvioinnissa, koska alkuarviointi ei ole vain tiedon keräämistä tai selvittelyä vaan se on ensisijaisesti asiakkaan kohtaamista ja heidän kokemusten kuulemista (Ervast - Tulensalo 2005: 10). Sosiaaliohjaajien osaamisen ydintä onkin juuri asioiden näkeminen asiakkaan näkökulmasta ja asiakkaiden luonteva kohtaaminen. Sosiaalityöntekijöiden ydinosaamista ovat kokonaisuuksien näkeminen, asiakkaiden suuntaaminen oikeiden palveluiden piiriin sekä vastuun ottaminen prosessista.

Opinnäytetyön tulokset vahvistivat Tehty-hankkeen nykytilankartoituksen tulosta, jonka mukaan eri tiimeissä on erilaisia käytäntöjä alkuarvioinnin suhteen. Käytännöt ovat olleet toimivia ja näiden kokemusten perusteella työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voidaan yhtenäistää. Alkuarviointi tulee tehdä parityönä ja molempien työntekijöiden tulee olla läsnä kaikissa tapaamisissa. Tällöin on mahdollisuus arvioida avoimesti ja kriittisesti syntyneitä käsityksiä perheen ja lapsen tilanteesta (Kääriäinen 2006: 8). Parityöskentelyllä pystytään myös varmistamaan lapsen huomioiminen alkuarviointiprosessin kaikissa vaiheissa ja erityisen tärkeää se on tilanteissa, joissa paikalla on sekä lapsia että vanhempia. (Ervast - Tulensalo 2005: 39.) Tähän asti sosiaaliohjaajat ovat tavanneet lapsia myös ilman sosiaalityöntekijää, mutta näin ei tule tehdä. Koska vastuu alkuarviointiprosessista on sosiaalityöntekijällä, myös hänen tulee tavata lasta ja saada käsitys tilanteesta myös lapsen näkökulmasta. Lapsentapaamisia ei tule jättää sosiaaliohjaajan vastuulle, vaikka heidän ammattitaito riittääkin arvion tekemiseen. Sosiaalityöntekijä on päävastuussa koko prosessin ajan, mutta sosiaaliohjaaja voi tehdä alkuarviointiprosessissa kaikkea sosiaalialan työntekijän kelpoisuuslain puitteissa.

Sosiaalityöntekijän työkuvaan kuuluvia käytännönjärjestelyihin liittyviä tehtäviä voidaan jakaa sosiaaliohjaajille. Näitä tehtäviä ovat esimerkiksi taustatyön tekeminen ennen alkutapaamista, tapaamisten sopiminen perheiden kanssa, yhteydenpito perheen

verkostoihin sekä tapaamisten kirjaaminen. Käytännön asioiden jakamisesta työparien tulee sopia etukäteen. Selkeitä roolijakoja ei ole tarvetta tehdä tapaamisten suhteen, koska niissä ei ole ilmennyt ongelmia. Tärkeää on työparien keskinäinen keskustelu ja näkökulmien vaihtaminen perheen tilanteesta koko prosessin ajan. Erityisesti ennen loppuyhteenvedon kirjaamista työparin tulee keskustella perheen tilanteesta ja arvioista yhteisen näkemyksen saamiseksi. Tähän asti sosiaalityöntekijä on pääsääntöisesti kirjannut tapaamisten yhteenvedon ja loppuyhteenvedon, mutta myös sosiaaliohjaaja voi tehdä kirjaamisen, jonka sosiaalityöntekijä hyväksyy.

Sosiaaliohjaajat ovat lastensuojelussa uusi ammattiryhmä ja heidän työnkuvansa on vielä muotoutumaton, jonka vuoksi sosiaalityöntekijöille on ollut epäselvää sosiaaliohjaajien osaaminen ja se mitä he voivat alkuarvioinnissa tehdä. Tämän vuoksi sosiaaliohjaajia on tähän asti käytetty enemmän lisäresurssina ja hätävara-apuna, eikä niinkään heidän osaamisensa tai heidän tuoman erilaisen näkökulman vuoksi. Sosiaaliohjaaja tulee valita työpariksi osaamisen vuoksi eikä sosiaalityöntekijöiden työtilanteen vuoksi. Työparin valinnassa tulee ottaa huomioon myös se, että sosiaaliohjaaja voi toimia työparina alkuarvioinnissa myös lain mukaan. Näiden asioiden takia työparinvalintamenetelmiä alkuarvioinnissa tulee kehittää sekä sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän työnkuvia selkiyttää. Näin yhteistyö saadaan mahdollisimman sujuvaksi.

Sosiaaliohjaajien tulee entistä aktiivisemmin omassa tiimissään tuoda esiin halukkuutensa tehdä alkuarviointeja. Sosiaalityöntekijöille tulee tehdä tietoisemmaksi se, mitä sosiaaliohjaaja osaa ja mikä heidän ammattitaitonsa on. Kun sosiaaliohjaajat ovat itse aktiivisia ja tuovat osaamistaan ja halukkuuttaan sosiaalityöntekijöiden tietoisuuteen, heidät voidaan valita helpommin työpariksi kuin aiemmin. Sosiaaliohjaajien osaamisen esiintuominen auttaa selkiyttämään työnkuvia ja helpottamaan työnjakoa. Sosiaaliohjaajan osaamista ja kokemusta ruohonjuuritason työskentelystä ja perheiden kanssa arjessa toimimisesta sekä asiakkaankohtaamistaitoja tulee hyödyntää aikaisempaa enemmän alkuarvioinnin tekemisessä.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava, mutta mielenkiintoinen ja koko prosessin ajan olemme olleet innostuneita aiheestamme. Merkittävänä tekijänä on ollut se, että opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja oman kiinnostuksemme mukainen. On ollut hienoa tehdä opinnäytetyötä yhdessä työelämänedustajien kanssa ja saada heiltä tukea ja kannustusta sekä konkreettista apua koko prosessin ajan. Kolme opinnäytetyöntekijää tekemässä yhdessä haastavaa työtä olisi voinut olla todella hankalaa, mutta yhteistyömme sujui todella hyvin. Työstimme opinnäytetyötä pääasiassa yhdessä ja näin saimme työn pysymään johdonmukaisena ja selkeänä. Meille oli hyötyä siitä, että olemme tehneet paljon kirjallisia töitä opiskelu aikana yhdessä, joten toisten työskentely- ja ajattelutavat olivat jo tuttuja.

Opinnäytetyömme aihe on syntynyt työelämän tarpeesta selvittää sosiaaliohjaajan osaamista ja tehtäväkuvaa lastensuojelun avohuollon alkuarvioinnissa. Saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme eli mitä sosiaaliohjaaja voi osaamisellaan tuoda alkuarviointiprosessiin sekä miten työkäytäntöjä alkuarvioinnissa voi yhtenäistää. Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina alkuarvioinnissa täydentävät toisiaan, joten alkuarvioinnissa työparina toimiminen on niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin etu.

Haastateltavien saaminen oli haastavaa. Yksi mahdollinen syy tähän oli työntekijöiden kiire. Saimme yhdeltä lastensuojelutiimiltä sähköpostia, jossa he kertoivat vähäiseen osallistumiseen omasta puolestaan syyksi sen, että Tehty-hanke oli heille kovin uusi asia, eivätkä sosiaalityöntekijät olleet juuri tehneet alkuarviointia yhdessä sosiaaliohjaajien kanssa. Haastateltavilta saimme palautetta, että he olisivat toivoneet saavansa haastattelurungon etukäteen. Olimme pohtineet asiaa aikaisemmin, mutta päädyimme siihen, että haastattelurungon lähettäminen ei ollut tarpeellista. Halusimme haastattelutilanteesta mahdollisimman luonnollisen ja aidon. Haastattelurunkojen lähettäminen olisi voinut tuoda paineita haastateltaville, emmekä halunneet, että haastateltavat olisivat miettineet valmiiksi mitä sanovat. Meille tuli hieman yllätyksenä, että jotkut haastateltavat olisivat halunneet etukäteen tiedon haastattelujen nauhoittamisesta.

Pohdimme mitä sosiaaliohjaajan osallistuminen alkuarviointiin tuo asiakkaalle. Sosiaaliohjaajan hyvät vuorovaikutus- ja lähestymistaidot tuovat alkuarviointiprosessiin asiakaslähtöisemmän työotteen kuin aiemmin. Asiakkaan kannalta on tärkeää, millä tavalla heitä lähestytään ja miten asiat otetaan puheeksi sekä se, miten asiat ilmaistaan. Sosiaaliohjaajan työskentelee menemällä asiakkaana olevan perheen arjentalolle ja kokemusmaailmaan. Nämä asiat luovat tapaamisiin avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin, mikä edesauttaa mahdollisimman realistisen kuvan saamista perheen tilanteesta prosessin aikana.

Pohdimme miksi sosiaalityöntekijä ei pidä tärkeänä omakohtaista kokemusta lapsesta vaan luottaa pelkästään sosiaaliohjaajan arvioon lapsesta. Lastensuojelutarvetta selvitetessä lapsen tulee olla työn keskiössä ja tilannetta tulee arvioida lapsen edun mukaisesti. Ristiriitaa aiheuttaa se, miten sosiaalityöntekijä voi tehdä arvion lapsen tilanteesta tapaamatta lasta ja luottaen yhden ihmisen arvioon. Mielestämme lapsen äänen esiintuominen on tärkeää ja tämä vaatii parityöskentelyä koko prosessin ajan. Kahden ihmisen arvio kokonaistilanteesta on monipuolisempi kuin yhden. Tämä on sekä lapsen että vanhempien edun mukaista.

Osallistuimme opinnäytetyöprosessin aikana alkuarviointikoulutukseen. Koulutus oli tarkoitettu sosiaaliohjaajille sekä sosiaalityöntekijöille, jotka eivät olleet tehneet alkuarviointi työparina. Koulutuksessa tuli esille sosiaaliohjaajien vahva muutosvastarinta alkuarvioinnin suhteen. Töiden pelättiin lisääntyvän ja kuormittavan jo ennestään kiireistä työtä, eikä työmäärän lisääntyminen näkyisi palkassa. Ihmettelimme muutosvastarintaa, koska itse ottaisimme työnkuvan laajenemisen haasteena ja mahdollisuutena kehittää omaa ammattilaisuutta sekä käyttää omaa osaamista laajemmin. Työnkuvan laajeneminen tulee meidän mielestä näkyä palkassa.

Pohdimme miksi sosiaaliohjaajien osaamisesta ei tiedetä tarpeeksi. On mahdollista, että sosiaaliohjaajan osaamisesta kyllä tiedetään, mutta sitä ei vielä osata hyödyntää. Opinnäytetyö on alku sille, että sosiaaliohjaajien osaamista tuodaan enemmän esille. Sosiaaliohjaajat ovat olleet lähinnä lisäresurssina sosiaalityöntekijöiden kiireessä ja työnkuvia on pyritty laajentamaan sen vuoksi, että sosiaalityöntekijöitä ei ole tarpeeksi. Sosiaaliohjaajilla on vahvaa ammattiosaamista ja tämän ammattiosaamisen tulee olla perusteena silloin, kun sosiaaliohjaajien työnkuvia laajennetaan ja työnkuvan laajeneminen lastensuojelun avohuollossa tulee näkyä myös palkkauksessa.

Sosiaalihjaajien tulee olla ylpeitä omasta osaamisestaan ja tuoda itsensä ammattiryhmänä tasavertaiseksi sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalihjaajan osaamisesta ei oikein tiedetä eivätkä sosiaalihjaajat tuo omaa osaamistaan tarpeeksi esille. On tärkeää, että sosiaalihjaajien osaamista markkinoidaan ja työkäytäntöjä alkuarvioinnin suhteen yhtenäistetään. Tällä hetkellä alkuarvioinnin suhteen on varmasti yhtä monia käytäntöjä kuin on lastensuojelutiimejäkin.

Sosiaalihjaajille ja sosiaalityöntekijöille tulee järjestää yhteisiä koulutuksia alkuarvioinnista ja siihen liittyvistä työnjaosta ja tehtäväkuvista. Koulutusten kautta sosiaalityöntekijät tulevat tietoisiksi sosiaalihjaajien osaamisesta ja siitä mitä he voivat tehdä alkuarvioinnissa. Yhteiset koulutukset ovat myös hyviä foorumeita avoimeen keskusteluun alkuarvioinnista ja parityökokemuksista. Näin saadaan vähennettyä työntekijöiden ennakkokäsityksiä ja muutosvastarintaa liittyen sosiaalihjaajien mukanaoloon alkuarviointiprosessissa. Uusille lastensuojelun työntekijöille tulee olla infopaketti, jossa selvitetään mitä sosiaalihjaaja voi alkuarvioinnissa tehdä. Tulevia opinnäytetyön aiheita voi olla esimerkiksi työntekijälähtöisen alkuarviointikoulutuksen sisällön määrittäminen ja infopaketin koonti yhdessä työelämän edustajien kanssa.

LÄHTEET

- Ahlroth, Eila – Kurganova, Galina (toim.) 2007: Lastensuojelun työmenetelmiä. Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto. Lapsiperheiden palvelut. Helsinki. Digipaino.
- Ammattien ja ammattialojen kuvaus 2007: Työvoiman kehittäminen ja ohjaus – tiimi. Työministeriö. <<http://www.mol.fi/webammatti.cgi>>. Luettu 7.9.2007.
- Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007: Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen. Projektin loppuraportti. ARENE ry. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Ervast, Sari- Anne - Tulensalo Hanna 2005: Sosiaalityötä lapsen kanssa- Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. Loppuraportti. Heikki Waris-instituutti. <http://www.hel2.fi/waris/kohka_hanna/lapsikeskeisyys/kohkaLoppuraportti2005.pdf>. Luettu 7.9.2007.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1999: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Gummerus. Jyväskylä.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus. Jyväskylä.
- Eteläpelto, Anneli – Vähäsantanen, Katja 2006: Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Onnismäa, Jussi (toim.): Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Vantaa: Dark Oy. 26-49.
- Helsingin ammattikorkeakoulun opinto-opas 2007: Sosiaalialan koulutusohjelma. Verkkodokumentti. <<http://opinto-opas.stadia.fi/ops.php?c=453&clang=fi>> . Luettu 18.9.2007.
- Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2005: Tutki ja kirjoita. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kyllönen, Timo 2005: Sun, mun... meidän! Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten käsitykset parityöstä. Sosiaalialan koulutusohjelman päättötyö. Sosiaali- ja terveysalan jatkotutkinto.
- Kyngäs, Helvi – Vanhanen, Liisa 1999: Sisällön analyysi. Hoitotiede 11, 3-12.
- Kääriäinen, Aino 2006: Alkuvaiheen tilannearviointi lastensuojelussa – opas. Kaupunkisosaalityön osaamisen ja moniammatillisten työmuotojen kehittämishanke. Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvioinnin kehittämishanke v. 2003- 2005. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Digipaino.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi>> . Luettu 18.09.2007.

Lapsiperheiden vastuualue, nykytilan kartoitus 2006: Tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä. Helsingin kaupungin sosiaalivaraston projekti. Hallinto- ja kehittämiskeskus. Julkaisematon.

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417: <<http://www.finlex.fi>>.

Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvio avohuollossa 2005: Helsingin kaupunki sosiaalivirasto. Lapsiperheiden palvelut. Perhekeskustoiminta, esite.

Ruoholinna, Tarita 2000: Koulutus vai kokemus. Työtaitojen oppiminen opetuksen ja kaupan aloilla. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Turku: Painosalama Oy.

Sosiaalialan työ, ammatit ja kelpoisuudet 2007. Sosiaalialan ammattijärjestö Talentia. Verkkodokumentti. <<http://www.talentia.fi>> Luettu 7.9.2007.

Sosiaalityön opinto-opas 2007: Helsingin yliopisto. Verkkodokumentti. Päivitetty 3.7.2007. <<http://www.valt.helsinki.fi/opas2007/sostyo/>>. Luettu 7.9.2007.

Tehty- tehtävärakenteen ja työmallien kehittäminen sosiaalialan työssä 2007: Helsingin kaupungin sosiaaliviraston projekti. Verkkodokumentti. Päivitetty 3.8.2007. <<http://www.socca.fi/tehty>>. Luettu 7.9.2007.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

TEEMAHAASTattelun runko

1. Alkuarvioinnin prosessi

Tarkoituksena selvittää mitä sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä tekevät eri vaiheissa → konkreettiset työnkuvat.

Kuvailkaa seuraaviin alkuarvioinnin osa-alueisiin liittyvät tärkeimmät tehtäväne. Mitä kussakin vaiheessa konkreettisesti teette ja mikä on kunkin vaiheen perimmäinen tarkoitus?

- Alkutapaaminen
- Lapsen tapaamiset
- Vanhempien tapaamiset
- Kotikäynti
- Yhteistyöverkoston selvittäminen
- Tarjotun avun ja tuen selvittäminen

Mitkä asiat ovat oleellisempia alkuarvioinnissa ja mihin asioihin kiinnität alkuarvioinnin erivaiheissa eniten huomioita?

2. Ammatti- identiteetti ja/tai asiantuntijuus

Tarkoituksena selvittää mitä sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä tuovat omalla osaamisellaan ja ammatillisuudellaan alkuarvioinnin prosessiin ja asiakkaan kohtaamiseen.

1. Mitkä asiat ovat oleellisimpia alkuarvioinnissa ja mihin asioihin kiinnität alkuarvioinnin erivaiheissa eniten huomiota?

- Millaisiin asioihin tartut asiakastilanteissa?
- Asioiden painotus. Mitä asioita painottaa? Mitä asioita pitää tärkeänä?
- Vahvuudet alkuarvioinnin teossa: Mitkä ovat omat vahvat osaamisalueesi alkuarvioinnin teossa? Mikä alkuarvioinneissa on ollut sinulle tuttua ja ominaista?

2. Vaikeudet alkuarvioinnin teossa: Mikä alkuarviointien teossa on ollut kaikkein vaikeinta? (Mitä vahvuuksia ja heikkouksia näet toisen työssä?)

3. Vaikuttaako mielestäsi koulutustausta prosessiin ja / tai asiakaskohtaamisiin? Jos vaikuttaa niin miten?

- Näkyykö prosessissa mielestäsi se, että sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja toimivat työparina? Jos näkyy niin miten?
- Millainen työnjako on sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan välillä on muodostunut, kun olette toimineet yhdessä alkuarvioinnissa?
- Mitkä tehtävät ovat painottuneet sosiaalityöntekijälle ja mitkä sosiaaliohjaajalle? Millä perusteella tällaiseen työnjakoon on päädytty? Miten tämä työnjako mielestäsi toimii? Mitä vaikeuksia työnjaossa on ollut?
- Pitäisikö sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja työnjakoa alkuarvioinnissa muuttaa? Miten?

Sosiaaliohjaajille:

Suhtautuminen alkuarviointiin:

Miten alkuarviointimalli toimii?

Mitä ajattelet alkuarviointimallin käytöstä lastensuojelussa? Mitä positiivista/mitä negatiivista malli on tuonut omaan työhösi?

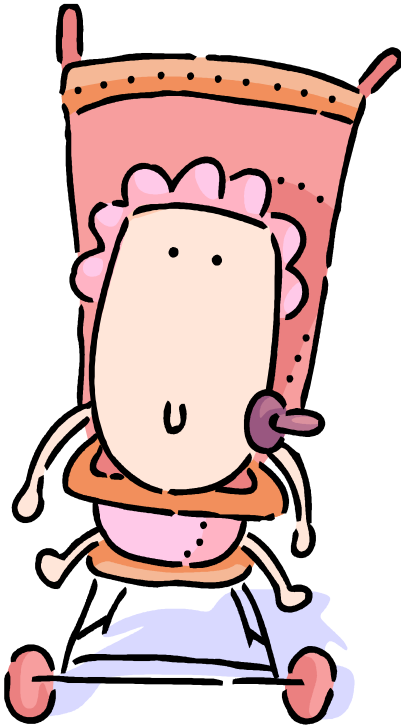
Kontrolli ja vallankäyttö liittyy arviointiin & sosiaaliohjaajat eivät tee kontrolloivaa työtä ja alkuarviointi on juuri sitä. Miten koet arviointityön suhteessa muuhun perheen kanssa tehtävään työhön?

Mitä uutta alkuarviointien teko on sinulle opettanut? Mitä asioita olet työtavassasi joutunut muuttamaan tai arvioimaan uudelleen alkuarviointien myötä?

Sosiaalityöntekijöille:

Vertaile sosiaalityöntekijä-sosiaalityöntekijä työparityötä alkuarvioinnissa sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja työparityöhön (Mitä etuja ja mitä haittoja) TAI miten alkuarvioinnin tekoon vaikuttaa se, onko työparina toinen sosiaalityöntekijä vai sosiaaliohjaaja?

Millä perusteella valitset/valitsette työparin alkuarviointiin? Voitko luokitella tapauksia, joissa käyttäisit työparina toista sosiaalityöntekijää ja tapauksia, joissa valitsit mieluummin työpariksi sosiaaliohjaajan

13.2.2007

HEI TE LASTENSUOJELUN AMMATTILAISET!

Olemme 3 sosionomiopiskelijaa (AMK) Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiasta. Teemme opinnäytetyötä Tehty-hankkeeseen ja selvitämme sosiaaliohjaajan roolia lastensuojelun alkuarvioinnissa. Olemme kiinnostuneita kuulemaan alkuarvioinnissa mukana olleiden sosiaaliohjaajien ja alkuarviointia yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa tehneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, ajatuksia ja kehittämisideoita alkuarvioinnista ja omasta roolista siinä. Tarkoituksenamme on järjestää ryhmähaastattelut neljän hengen ryhmissä erikseen sosiaaliohjaajille ja sosiaalityöntekijöille. Ryhmähaastattelut on tarkoitus toteuttaa huhtikuun aikana ja haastatteluiden teko veisi työajastanne 1-2 tunnin verran. Olisimme todella kiitollisia ajastanne :-)

Ilmoitattehan kiinnostuksenne osallistua haastatteluihin viimeistään 15.3.2007 mennessä sähköpostilla: heidi.putro@edu.stadia.fi

Lisätietoa saatte halutessanne Tehty-hankkeen lapsiperheiden vastuualueen kehittävältä sosiaalityöntekijältä **Leena Lukmanilta** puh. 050 575 1903, leena.lukman@hel.fi

Ystävällisin terveisin: Heidi Putro, Outi Portti ja Marika Pyhäjärvi